

สภาพทั่วไปของชุมชน

การที่จะศึกษาพิธีกรรมและ โครงสร้างทางสังคมของชุมชนใดชุมชนหนึ่งนั้น จำเป็นจะต้องศึกษาลักษณะทั่ว ๆ ไปของสังคมนั้นอย่างใกล้ชิดในด้านต่าง ๆ เช่นเดียวกันกับการศึกษาชุมชนลาว ไช่งที่หมู่บ้าน บ้านสระ คำบลสระพัฒนา อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐมนั้นก็จะต้องศึกษาสภาพทั่วไปของชุมชนหมู่บ้านด้วย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ลักษณะทางภูมิศาสตร์

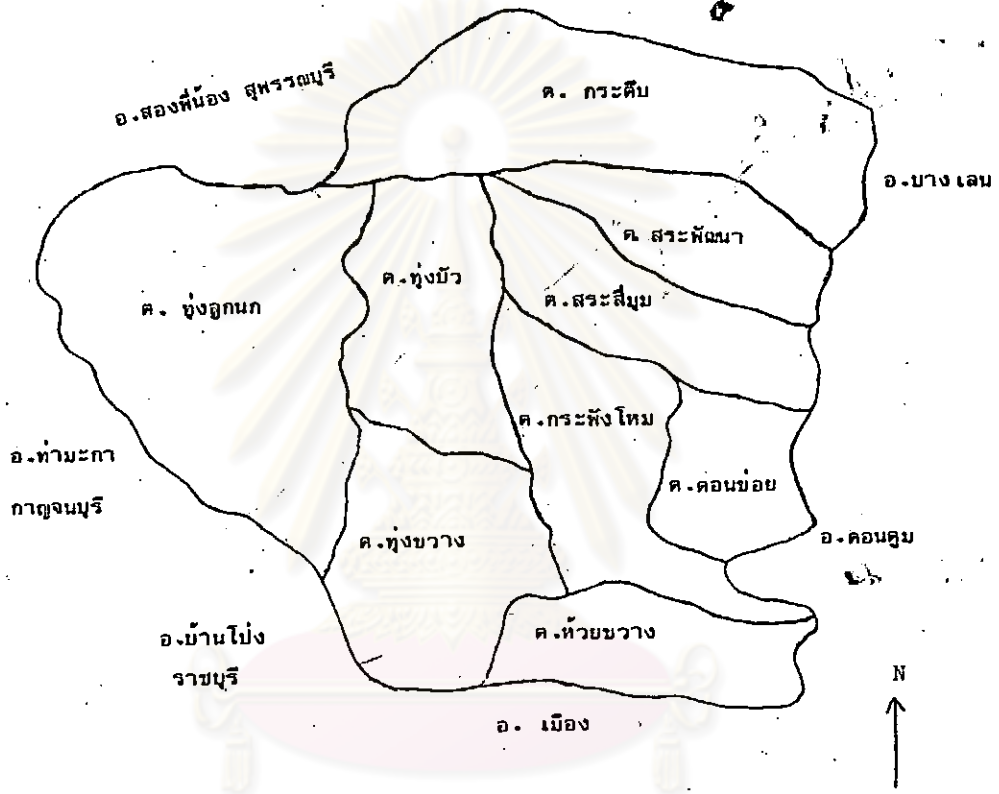
คำบลสระพัฒนา เป็นตำบลหนึ่งใน 9 ตำบล ของอำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม ประกอบด้วยหมู่บ้านทั้งหมด 11 หมู่บ้าน คือ

หมู่ที่ 1, 2 (บ้านสระ)	หมู่ที่ 8 (บ้านหนองสะแก)
หมู่ที่ 3, 4 (บ้านหัวซุกบัว)	หมู่ที่ 9 (บ้านไร่ใหม่)
หมู่ที่ 5, 6 (บ้านหนองหมู)	หมู่ที่ 10 (บ้านหนองพวง)
หมู่ที่ 7 (บ้านหนองเทียม)	หมู่ที่ 11 (บ้านหนองสะแก)

แต่เดิมตำบลนี้อยู่ร่วมกับตำบลสระสี่มุม แยกออกมาเป็นตำบลสระพัฒนาเมื่อ พ.ศ. 2510 โดยทางราชการ การตั้งชื่อใหม่ยังคงคำว่า "สระ" ไว้และต้องการให้มีการพัฒนาตำบลนี้ จึงให้ชื่อว่า ตำบลสระพัฒนา อาณาเขตติดต่อของตำบลมีดังนี้คือ ทิศเหนือติดกับตำบลกระดิม ทิศใต้ติดกับตำบลสระสี่มุม ทิศตะวันออกติดกับตำบลบางหลวง อำเภอบางเลน และทิศตะวันตกติดกับตำบลสระสี่มุมและตำบลกระดิม อำเภอกำแพงแสน (ดูภาพที่ 1 หน้า 26)

ลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ดอน และที่ลุ่มสลับกัน ประชากรส่วนใหญ่เป็นลาว ไช่ง ไทย จีน ประกอบอาชีพ เกษตรกรรมเป็นหลัก

สำหรับหมู่บ้านบ้านสระ ชุมชนที่เลือกศึกษาในครั้งนี้ เป็นชุมชนที่มีลาว ไช่งอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของตำบลสระพัฒนา อยู่ห่างจากอำเภอกำแพงแสน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 1 แผนที่แสดงที่ตั้งของตำบลสระพัฒนา อำเภอท่ามะกา

ไปทางทิศเหนือตามถนนมาลัยแมน 9 กิโลเมตร หมู่บ้านไม้ได้อยู่ติดกับถนนใหญ่ต้องแยกเข้า
ไปตามถนนดินลูกรังอีก 3 กิโลเมตร หมู่บ้านอยู่ห่างจากตัวจังหวัดนครปฐม 37 กิโลเมตร

<u>อาณาเขต</u>	หมู่บ้านบ้านสระมีอาณาเขตติดต่อกับหมู่บ้านใกล้เคียงดังนี้ (ดูภาพที่ 2 หน้า 29)		
ทิศเหนือ	ติดต่อกับหมู่ที่ 5	(บ้านหนองหมู)	
ทิศใต้	ติดต่อกับหมู่ที่ 1	ตำบลสระสีมูม	
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับหมู่ที่ 3	(บ้านหัวซุกบัว) และทุ่งนา	
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับหมู่ที่ 10	(บ้านหนองพงนก)	

พื้นที่ของหมู่บ้านบ้านสระ ทางทิศตะวันออก เป็นที่ลุ่มดินปนทราย เหมาะแก่การทำนา
ส่วนทางตะวันตก เป็นที่ดอน เหมาะแก่การทำไร่อ้อย ในเขตหมู่บ้านไม่มีแม่น้ำไหลผ่าน แต่มีคลอง
ธรรมชาติซึ่งอยู่ทางตะวันออกของหมู่บ้าน 1 แห่ง ชื่อ คลองเจริญสุข คลองนี้มีน้ำเป็นแหล่งน้ำที่สำคัญ
ชาวบ้านใช้แหล่งน้ำนี้ในการเกษตรกรรมแต่ไม่พอเพียงนัก เพราะลำคลองนี้ในฤดูฝนมีปริมาณน้ำมาก
แต่ในฤดูแล้งน้ำในลำคลองจะตื้นเขินและแห้ง เป็นส่วนใหญ่ ไม่สามารถเก็บกักน้ำไว้ใช้ได้ตลอดปี

ในบริเวณหมู่บ้านมีฤดูกาล 3 ฤดู เหมือนชุมชนในภาคกลางโดยทั่วไป ฤดูแล้งอากาศ
ค่อนข้างร้อน ฤดูหนาวก็หนาวพอประมาณ ส่วนฤดูฝนนั้นปรากฏว่ามีฝนตกน้อยปริมาณน้ำฝนไม่มาก
หมู่บ้านบ้านสระมักประสบกับปัญหาฝนแล้ง และฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาลอยู่เกือบทุกปี

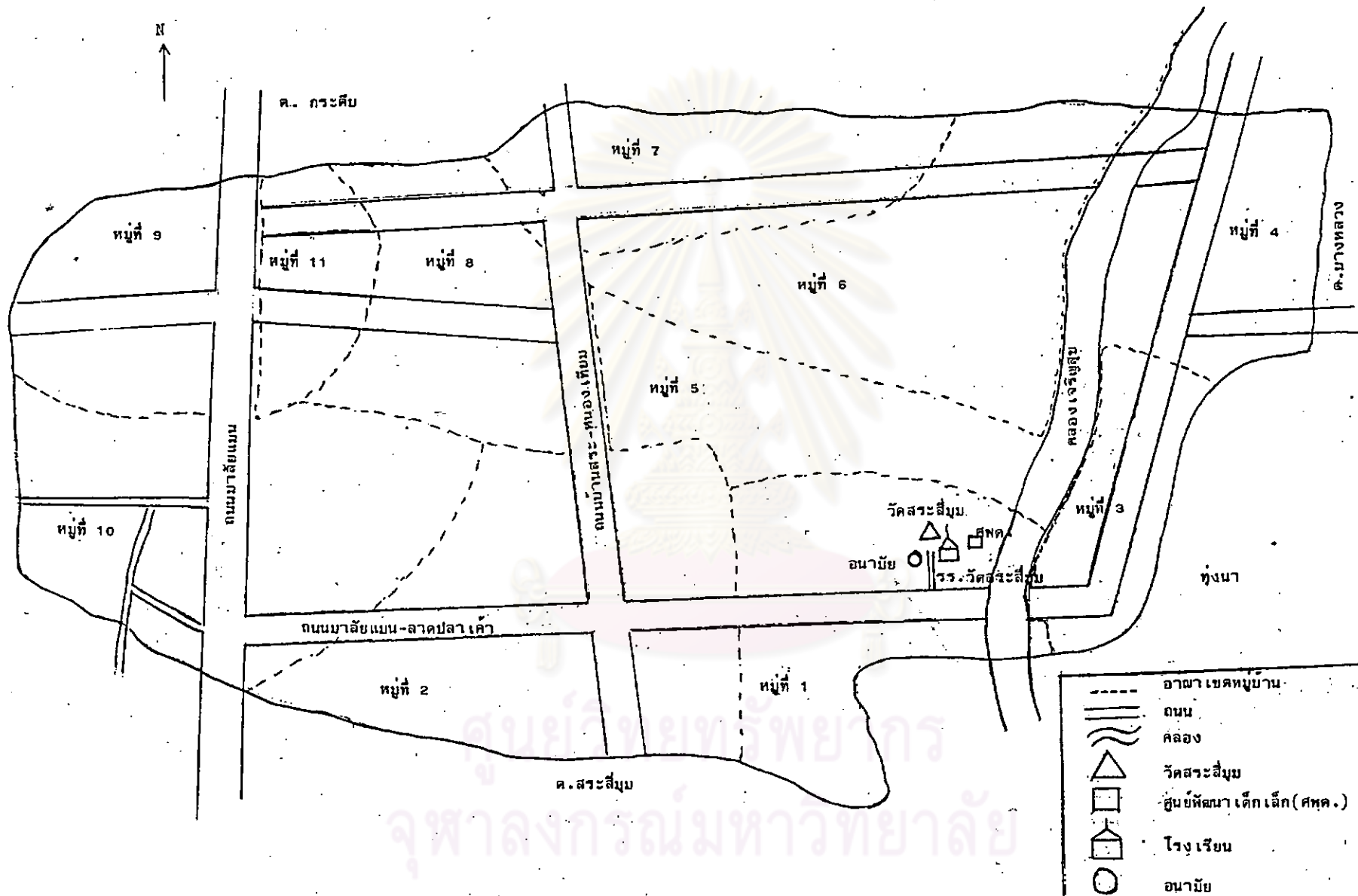
การคมนาคม เนื่องจากหมู่บ้านบ้านสระ อยู่ห่างเส้นทางการคมนาคมติดต่อกับ
อำเภอกำแพงแสน ชาวบ้านที่จะเดินทางไปตัวอำเภอกำแพงแสนจะต้องไปขึ้นรถโดยสารที่ตลาด
หมู่บ้านหนองพงนก รถโดยสารที่ผ่านตลาดหนองพงนกนี้มี 7 สายด้วยกันคือ รถสุพรรณบุรี-กรุงเทพฯ,
บางลี่-กรุงเทพฯ, ท่าช้าง-กรุงเทพฯ, ด่านช้าง-กรุงเทพฯ, กำแพงแสน-ทมาชิต, บางหลวง-
นครปฐม, และ รถโรงเรียนการบิน-นครปฐม ราคาค่าโดยสารจากตลาดหนองพงนก-อำเภอ
กำแพงแสน เป็นเงิน 3 บาท

หมู่บ้านบ้านสระติดต่อกับหมู่บ้านหนองพงนกหรือชุมชนภายนอก โดยมีถนน เข้าออก
2 สาย คือ ทางสายเก่าซึ่งเป็นถนนดิน ปัจจุบันทางสายนี้เสื่อมคุณภาพ ชาวบ้านไม่นิยมใช้เพราะ
เป็นทางอ้อม และถนนสายใหม่ชื่อถนนมาลัยแมน-ลาดปลาเค้า เป็นถนนตัดใหม่โดยงบประมาณ

ของจังหวัด เมื่อ พ.ศ. 2515 ตัวถนนจะลาดยางจากปากทางเข้าไปประมาณครึ่งกิโลเมตร ค่อยจากนั้น เป็นถนนลูกรัง เรื่อยไปจนถึงหมู่บ้าน ชาวบ้านนิยมใช้ถนนสายใหม่นี้มาก เพราะเป็น สายตรง ตลอดข้างทางของถนนสายเก่าและสายใหม่เป็นไร่อ้อยทั้งสิ้น การคมนาคมจากหมู่บ้าน มาที่ปากทางหรือตลาดหนองพงนกนั้นไม่มีรถประจำทางหรือรถสองแถว ชาวบ้านมักจะเดินหรือ ใช้รถส่วนตัว หรือมอเตอร์ไซด์รับจ้างในอัตราค่าจ้าง 10 บาทต่อหนึ่งเที่ยว ดังนั้น จะพบเห็น มอเตอร์ไซด์รับจ้างมากมายจอดรอรับผู้โดยสารอยู่ที่ปากทาง เพื่อรอรับส่งชาวบ้าน เข้าหมู่บ้าน อย่างไรก็ตามถ้าชาวบ้านไม่มีรถส่วนตัว ก็ไม่สะดวกในการเดินทางไปอำเภอ และราคาค่าโดยสาร จากหมู่บ้านไปอำเภอก็ไม่ถูกนักคือ เฉพาะ เที่ยวไปเที่ยวเดียว เป็นเงิน 13 บาทแล้ว ชาวบ้านใน หมู่บ้าน จึงไม่ได้เดินทางไปอำเภอบ่อยครั้งนัก นอกจาก เวลาจำเป็นจริง ๆ

สำหรับการคมนาคมภายในหมู่บ้านนั้น ใช้การเดินเท้าไปมาหาสู่กัน ถนนที่ใช้ติดต่อกัน ภายในหมู่บ้าน และระหว่างหมู่บ้านเป็นถนนลูกรัง และถนนดินที่มีสภาพยังไม่ได้มาตรฐาน โดยเฉพาะในฤดูฝนถนนจะใช้การไม่ค่อยได้ การคมนาคมติดต่อกับหมู่บ้านใกล้เคียงใช้รถมอเตอร์ไซด์ รับจ้าง หรือรถส่วนตัว เช่น จักรยาน มอเตอร์ไซด์ ตลอดจนการเดินทางด้วยเท้า ส่วนการขนส่งภายใน หมู่บ้าน เช่น การบรรทุกอ้อยไปโรงงานใช้รถบรรทุก สำหรับการบรรทุกข้าวเปลือกไปสีที่ โรงสี การขนส่งข้าวเปลือกที่นวดแล้ว เพื่อมาเก็บยังยุ้งฉาง ชาวบ้านจะใช้รถไทยประติษฐ์ (ชาวบ้าน เรียกว่า รถอีแต๋น) รถไทยประติษฐ์เป็นรถที่ใช้การเดินทางเร็วควบคุมโดยเครื่องสูบน้ำ ส่วนตัวถัง จะค่อนข้างเองมีลักษณะ เป็นรูปสี่เหลี่ยมไม่มีหลังคา รถดังกล่าวนี้จะมีราคาประมาณคันละ 50,000 บาท

อย่างไรก็ตาม ลาวไซ่งที่บ้านสระ นอกจากจะติดต่อกับญาติพี่น้อง เพื่อนบ้านใกล้เคียง ในหมู่บ้านเดียวกันแล้ว ยังติดต่อสัมพันธ์กับลาวไซ่งในหมู่บ้านใกล้เคียงด้วย การติดต่อนั้นนอกจากจะ เกี่ยวกับธุรกิจ การทำมาหากินแล้ว ยัง เป็น เรื่องของความคุ้นเคยกันเป็นส่วนตัวอีกด้วย และก็มี บ่อยครั้งที่การติดต่อนั้น เป็นไปใน เรื่องของการเข้าไปร่วมช่วยเหลือในพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น พิธี เสน เรือน การบวชนาค การแต่งงาน และพิธีกรรมอื่น ๆ

ภาพที่ 2 แผนที่แสดงอาณาเขตของหมู่บ้านบ้านสระในตำบลสระพัฒนา

ลักษณะของหมู่บ้านและการตั้งบ้านเรือน

หมู่บ้านบ้านสระ มีลักษณะการตั้งบ้านเรือนเป็นกลุ่ม หรือ เป็นกระจุก บ้านเรือนปลูกติด ๆ กันคล้าย ๆ หมู่บ้านทางภาคอีสาน ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่เป็นญาติพี่น้องกัน หรือลูกหลานที่แต่งงานแล้วแยกบ้านไปปลูก เรือนอยู่ใกล้ ๆ กับบ้านของพ่อแม่ บ้านเรือนที่ตั้งขึ้นนั้นไม่เป็นระเบียบชายคาบ้านแต่ละหลัง เกือบจะติดกัน นอกจากบ้านที่พอจะมีฐานะดี จะมีบริเวณลานบ้านกว้าง มีรั้วกัน กลุ่มบ้านเรือนกับที่นาจะแยกกันโดยที่นาอยู่ทางตะวันออกของตัวหมู่บ้าน บ้านเรือนส่วนใหญ่จะตั้งอยู่ตรงกลางโดยมีถนนสายเก่าและสายใหม่ล้อมอยู่ ซึ่งกลุ่มบ้านเรือนเหล่านี้จะตั้งอยู่ทางฝั่งตะวันออกของถนนสายใหม่ ส่วนทางฝั่งตะวันตกของถนนนั้นมีบ้านเรือนไม่มากนัก เพราะลิกเข้าไปส่วนใหญ่จะเป็นไร่อ้อย (ดูภาพที่ 3 หน้า 32)

ในทางการปกครอง หมู่บ้านบ้านสระ ประกอบด้วยหมู่บ้าน 2 หมู่บ้านรวมกันคือ หมู่ที่ 1 และหมู่ที่ 2 มีเนื้อที่หมู่บ้านรวม 4,500 ไร่ แต่ละหมู่จะมีผู้ใหญ่บ้านหนึ่งคน เป็นผู้ปกครอง ดังนั้นหมู่บ้านบ้านสระจึงมีผู้ใหญ่บ้าน 2 คน คือ นายแก้ว สระทองเวียน เป็นผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 1 และนายตั้ง สระทองบุญ เป็นผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2

ถ้ามองในด้านชุมชนตามธรรมชาติ (ไม่ใช่ชุมชนในด้านการปกครองและการบริหาร) หรือมองในทางสังคม อาจถือได้ว่าหมู่บ้านบ้านสระแม้ว่าจะประกอบด้วยหมู่บ้าน 2 หมู่ ก็นับได้ว่าเป็นชุมชนเดียวกัน เนื่องจากไม่มีเขตแบ่งที่แน่นอน และใช้สถานที่สาธารณะหลายอย่างร่วมกัน เช่น อนามัย โรงเรียน วัด สระน้ำ ป่าช้า ตลอดจนชุมชนนันทนาการประจำหมู่บ้านศาลเดียวกัน นอกจากนี้ชาวบ้านทั้ง 2 หมู่ ยังมีความรู้สึกว่าเป็นชุมชนเดียวกันด้วย ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงพิจารณา ลักษณะทางสังคมของหมู่บ้าน 2 หมู่นี้ในฐานะเป็นชุมชนเดียวกัน

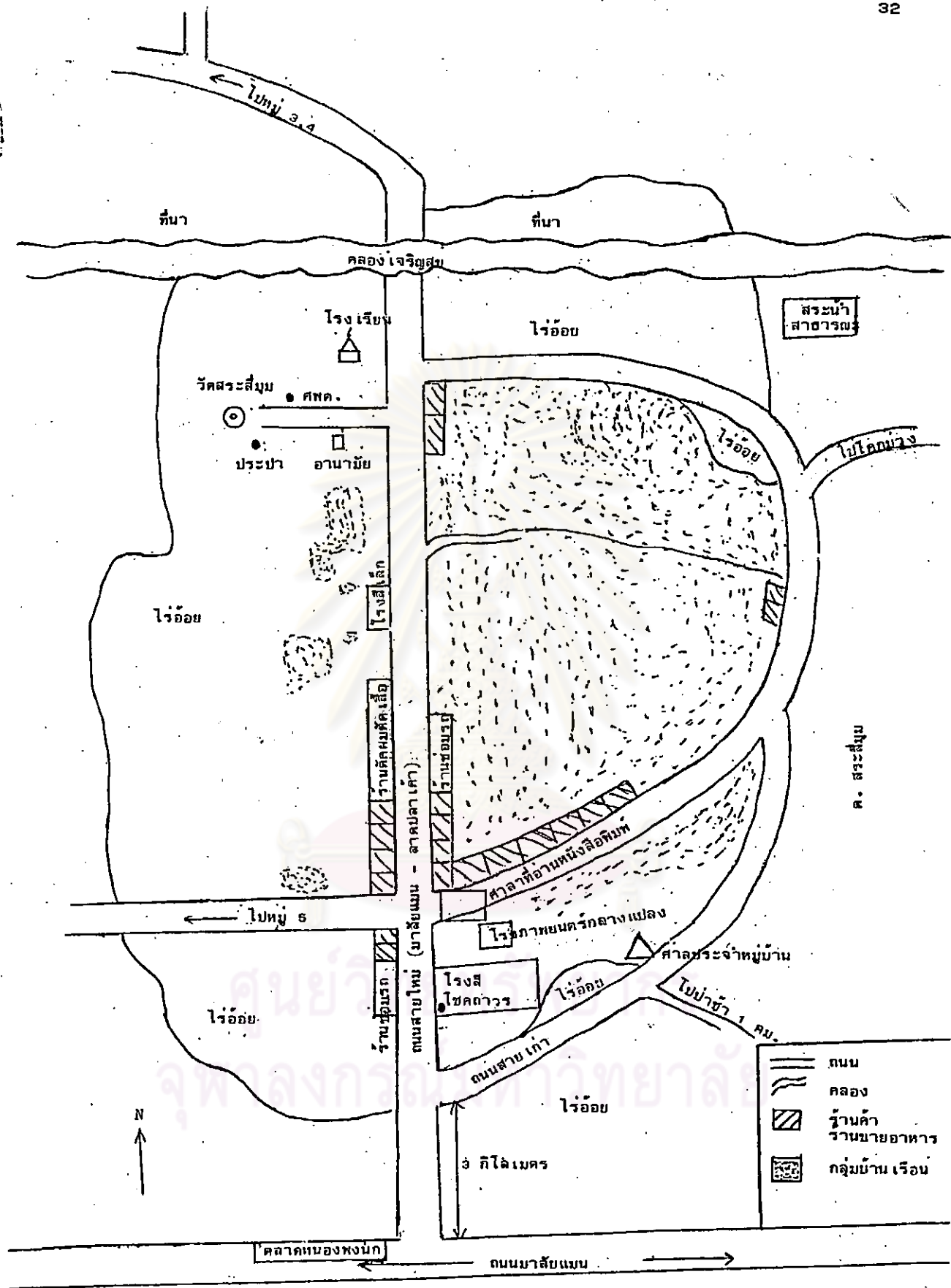
หมู่บ้านบ้านสระ ประกอบด้วยครัวเรือน 186 ครัวเรือน จำนวนประชากร 1,275 คน ภายในหมู่บ้านมีวัด 1 วัด เป็นวัดประจำหมู่บ้านคือวัดสระสี่มุม มีโรงเรียนประจำหมู่บ้าน 1 โรงเรียนตั้งอยู่ภายในเขตของวัด ชื่อโรงเรียนวัดสระสี่มุม นอกจากนั้นยังมีศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สถานีอนามัยที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน อย่างละ 1 แห่ง มีร้านขายอาหาร 4 ร้าน ร้านค้าของชำและขายผักสด อาหารสด อาหารแห้ง 14 ร้าน ร้านขายยา 1 ร้าน ร้านซ่อมรถจักรยานมอเตอร์ไซด์ 2 ร้าน มีโรงสีใหญ่ 1 แห่ง โรงสีขนาดกลาง 1 แห่ง และโรงสีเล็ก 2 แห่ง ส่วนทางเข้าหมู่บ้าน

ซึ่งเป็นถนนสายเก่านี้มีที่สาธารณะอยู่ 1 ไร่ เป็นที่ตั้งของศาลเจ้าประจำหมู่บ้าน ซึ่งเป็นศาลศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวบ้านทุกคนเคารพบูชา ศาลนี้ชาวบ้านในหมู่บ้านเรียกว่า ศาลเจ้าพ่อทองคำ

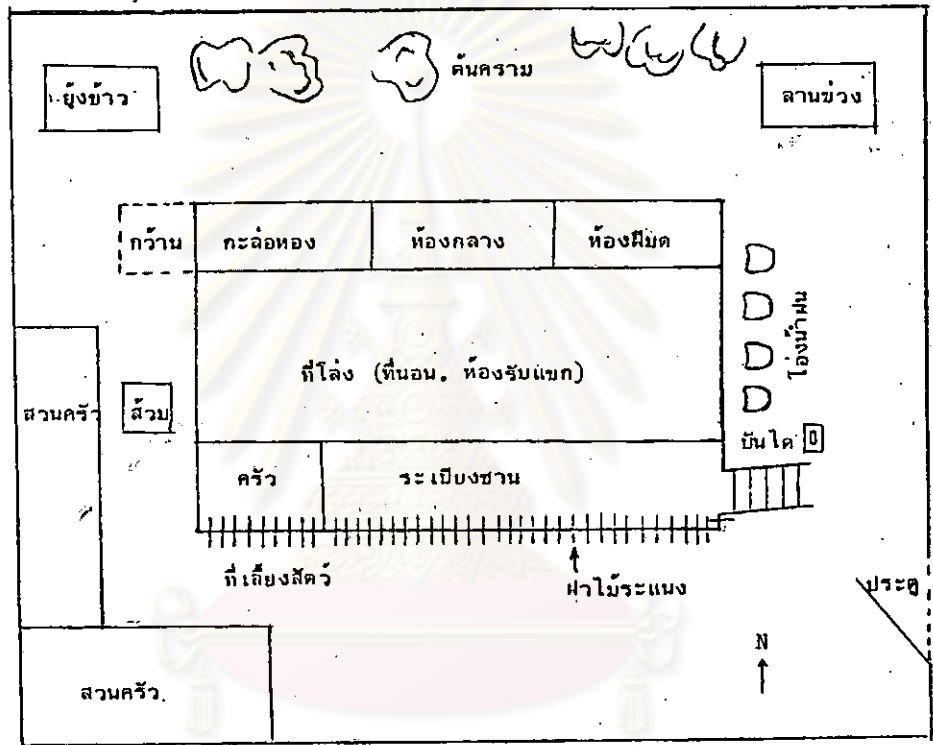
แหล่งชุมชนของหมู่บ้านอยู่ตรงบริเวณศาลาที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน บริเวณนี้จะเป็นสี่แยกอยู่ห่างจากปากทางเข้าหมู่บ้านประมาณ 6 กิโลเมตร บริเวณนี้มีร้านค้า ร้านอาหาร โรงภาพยนตร์กลางแปลง ชาวบ้านเรียกบริเวณนี้ของหมู่บ้านว่า ตลาด ซึ่งเปรียบเสมือนศูนย์กลางทางสังคมของหมู่บ้านด้วย มีของขายหลายอย่างทั้งของกิน ของใช้ น้ำมัน เชื้อเพลิง ยารักษาโรค และบริเวณนี้จะเป็นที่พบปะสังสรรค์ของชาวบ้านในหมู่บ้านและหมู่บ้านใกล้เคียงมาจับจ่ายใช้สอย ดูภาพยนตร์และดื่มสุราก็

ศูนย์กลางของหมู่บ้านคือ วัดสระสุม วัดสร้างขึ้นในปี 2461 ลาวโซ่งในหมู่บ้านและหมู่บ้านใกล้เคียงมักมาทำบุญ และประกอบพิธีกรรมทางพุทธศาสนาที่วัดแห่งนี้ นอกจากนี้วัดยังเป็นสถานที่จัดงานรื่นเริงประจำปี เช่น งานสงกรานต์ และเป็นที่ประชุมพบปะกันระหว่างชาวบ้าน ผู้ใหญ่บ้าน และเจ้าหน้าที่ทางราชการ

ในด้านลักษณะบ้านเรือนของลาวโซ่งนั้น คิวบ้านเป็นเรือนไม้ ยกพื้นสูงประมาณ $1\frac{1}{2}$ เมตร สิ่งเกิดอุบถบ้านทุกบ้านจะเป็นห้องโล่งกว้าง ไม่กั้นเป็นห้องนอนหรือห้องใด ๆ แต่แท้ที่จริงแล้วที่มุมห้องด้านในสุดจะมีห้อง 3 ห้องคือ ห้องฝักรรพบุษ ที่เรียกว่า "กะล่อทอง" ซึ่งจะใช้ฝักถั่วบองเห็นได้ชัด เป็นห้องเล็ก ๆ 1 ห้อง ส่วนอีก 2 ห้อง คือห้องกลาง (ใช้สำหรับเวลาเล่นเรียวหรืองานแต่งงาน) และห้องฝัก (ฝักระจำครอบครัว) นั้น บ้านที่มีฐานะดีจะกั้นด้วยฝา แต่ส่วนใหญ่แล้วจะไม่กั้นด้วยฝา จะแบ่งห้องโดยใช้เสาเรือนเป็นหลัก นอกจากนั้นยังมีนอกชานกว้าง มีไม้ระแนงกั้นบริเวณนอกชานด้วย คิวบ้านสร้างเป็นแบบถาวร หลังคามัน ส่วนใหญ่มีงสังกะสี มีบางส่วนมีกระเบื้อง และมีส่วนน้อยที่มุงแฝก ลาวโซ่งจะรับแขกที่มาเยี่ยมเยียนบนบาน ส่วนใต้ถุนบ้านนั้น เป็นสถานที่ทอผ้า เก็บอุปกรณ์เครื่องใช้ทางการเกษตร และใช้เลี้ยงสัตว์ควบคู่กันไป สัตว์ที่เลี้ยงใต้ถุนบ้านคือ หมู (ซึ่งมักจะเป็นแม่หมู) เป็นส่วนใหญ่ บางบ้านอาจจะเลี้ยงไก่และวัวด้วย แต่มีจำนวนไม่มากนัก นอกจากนั้นไก่ ๆ บ้านมีฝูงเก็บข้าวเปลือก มีโอ่งหลายใบรองรับน้ำฝนไว้กินตลอดปี รอบ ๆ บ้านนั้นบางบ้านก็มีรั้วบางบ้านก็ไม่มี บางบ้านปลูกผักสวนครัว ต้นคราม (สำหรับทำสีย้อมผ้า) ไร่ข้างบ้านด้วย (ดูภาพที่ 4 หน้า 33)

ภาพที่ 3 แผนที่แสดงลักษณะการตั้งบ้านเรือนของหมู่บ้าน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ภาพที่ 4 แผนผังแสดงบริเวณบ้านของลาวซึ่งหมู่บ้านบ้านสระ

ประวัติหมู่บ้าน

จากคำบอกเล่าที่ผู้วิจัยได้รับจากการสัมภาษณ์ชายชราอายุ 86 ปี กล่าวว่า "บ้านสระนี้มีก่อนที่ลุงเกิด ลุงเกิดที่นี่ พอจำความได้ก็เห็นหมู่บ้านนี้มีอยู่แล้ว" แต่เมื่อถามถึงอายุของหมู่บ้านที่แน่นอน พร้อมกับรายละเอียดต่าง ๆ นั้น ชายชราที่ไม่สามารถตอบอะไรได้แน่นอน ดังนั้นผู้วิจัยจึงต้องใช้การสัมภาษณ์บุคคลสำคัญในหมู่บ้านหลายคน เข้าช่วย เช่น เจ้าอาวาสวัดสระสี่มุม ผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบัน อดีตกำนันตำบลสระสี่มุม โดยเฉพาะอย่างยิ่งบุคคลที่เป็น เชื้อสายตระกูลดั้งเดิมของหมู่บ้าน บุคคลเหล่านี้ได้ให้รายละเอียดที่ตรงกัน พอจะประมวลเรื่องราวได้ตามลำดับดังนี้

หมู่บ้านบ้านสระเกิดขึ้นมา เมื่อประมาณ 110 ปีเศษ โดยแต่เดิมนั้นบริเวณหมู่บ้านนี้เป็นป่าทึบ เต็มไปด้วยสัตว์ร้ายชุกชุมและโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ มีลักษณะเป็นสถานที่รกร้างว่างเปล่าและกันดารไม่มีใครเป็นเจ้าของ

พวกแรกที่เข้ามาตั้งรกรากในหมู่บ้านนี้คือ ลาวโซ่งที่อพยพมาจากตำบลทับคาง อำเภอยะย้อย จังหวัดเพชรบุรี นำโดยนายล่าน และนายออย เดินทางอพยพเข้ามาอยู่ในหมู่บ้านโดยทางเกรียน อพยพรอนแรมมาเรื่อย ๆ ทั้งนี้ เนื่องจากที่ตำบลทับคางนั้นไม่มีที่ทำมาหากิน และคิดว่าหนทางที่จะมีที่ทำกินก็คือการกลับประเทศลาวบ้านเดิม จึงเดินทางขึ้นเหนือมาเรื่อย ๆ เมื่อมาพักแรมที่บ้านสระ และพบเห็นว่าบริเวณหมู่บ้านนั้นมีหนองน้ำใหญ่ คงจะพอทำมาหากินได้และยังไม่มีใครจับจอง ก็ได้สร้างบ้านเรือนที่พักอาศัยกันในบริเวณใกล้หนองน้ำนั้น ต่อจากนั้นมาก็มีบรรดาญาติพี่น้องของนายล่าน และนายออย ตลอดจนลาวโซ่งคนอื่น ๆ ในตำบลทับคางและตำบลหนองปรุง อำเภอยะย้อย จังหวัดเพชรบุรี ก็พากันเดินทางเข้ามาอาศัยอยู่ในบริเวณนี้ตามคำชักชวนและคำเล่าลือว่ายังมีที่ดินที่ไม่มีใครจับจอง เป็นเจ้าของอีกมากมาย

ลาวโซ่งที่อพยพเข้ามาอยู่เป็นพวกแรกเหล่านี้ ก็เริ่มจับจองที่ดินว่างเปล่าทำกร้าง
กันสร้างทำเป็นที่ดินของตนเอง ขอบเขตของการครอบครองไม่เอา เกินที่แรงงานในครัวเรือน
จะทำได้ มีการแต่งงานในกลุ่มญาติ มีลูกหลาน จำนวนคนก็เพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ บ้างกร้าง
ก็ถูกถางลง เป็นที่ทำไร่ทำนา จำนวนบ้านเรือนเพิ่มมากขึ้นจนกลายเป็นหมู่บ้าน ตั้งบ้านเรือน
อยู่รวมกัน เป็นกลุ่ม

ส่วนชื่อหมู่บ้านปัจจุบันที่เรียกว่า "บ้านสระ" นั้น ตั้งชื่อตามสระน้ำขนาดใหญ่
โดยมีเรื่องเล่าว่า เมื่อครั้งสงครามระหว่างไทยกับพม่า กองทัพรบได้มาพักที่บริเวณหนองน้ำ
แห่งหนึ่ง เนื่องจากที่บริเวณนี้มีต้นไม้ใหญ่ครึ้มและร่มเย็น จากการที่ทหารมีจำนวนมาก ทำให้
น้ำในหนองน้ำที่มีอยู่ไม่เพียงพอกับจำนวนทหารที่ใช้กินและอาบ บรรดาทหารจึงช่วยกันขุดหนองน้ำ
นั้นจนกลายเป็นสระน้ำสี่เหลี่ยมขนาดใหญ่ กว้าง 4 ไร่ ลึกประมาณ 1 เมตร เพื่อจะได้ใช้
ประโยชน์ในเวลาที่ต้องผ่านมาทางนี้ หลังจากที่ถูกกองทัพเคลื่อนไปแล้ว ลาวโซ่งที่อพยพมาตั้ง
รกรากบริเวณนั้นก็ได้นำน้ำในสระ ในการเพาะปลูกและบริโภคสืบต่อมา และยังมีเรื่องเล่าอีกว่า
ลาวโซ่งหลายคนที่อยู่ใกล้สระน้ำนี้ เคยฝันเห็นเรือสำเภาทองเหลืองอร่าม ลอยอยู่ในสระน้ำ
และถูกพายพัดทำให้เรือสำเภาทองจมหายไปใ้ในสระน้ำนั้นด้วย อย่างไรก็ตามสระน้ำนี้ได้
กลายเป็นสัญลักษณ์ประจำหมู่บ้านตั้งแต่อดีตมาจนปัจจุบัน ปัจจุบันสระน้ำนี้ก็ยังมีอยู่และได้กลายเป็น
เป็นสระร้างดิน เขินมีน้ำบ้าง เฉพาะในฤดูฝน มีบัวหลวงขึ้นอยู่ประปราย ทางกรมกำหนดบริเวณ
สระน้ำนี้เป็นที่สาธารณสมบัติเขต 4 ไร่ ใครจะจับจองเป็นเจ้าของไม่ได้

จากการที่ลาวโซ่ง เข้ามาอยู่รวมกัน เป็นกลุ่มที่บ้านสระนี้เอง ทำให้บ้านสระกลายเป็น
ชุมชนลาวโซ่งขนาดใหญ่ และเก่าแก่ที่สุดในอำเภอคำแพงแสน ลาวโซ่งที่หมู่บ้านใกล้เคียง เช่น
หัวซุกมัว หนองหญ่ และหนองเทียม ล้วนแต่แยกย้ายไปจากบ้านสระทั้งสิ้น

เนื่องจากลาวโซ่งพวกแรกที่เข้ามาอยู่ในบ้านสระ ทำมาหากินด้วยการทำนา จึงอาจจะ
กล่าวได้ว่า บ้านสระเป็นหมู่บ้านที่สร้างขึ้นด้วยกำลังของชาวนา เป็นหมู่บ้านที่เกิดขึ้นด้วยตัวของ
ตัวเอง ตั้งแต่เริ่มเข้ามาบุกเบิกที่ แต่งงานมีลูกหลาน บ้านสระอยู่อย่างโดดเดี่ยวจึงมีการแต่งงาน
กันในกลุ่มเครือญาติ และรักษาประเพณี พิธีกรรมของคนเอาไว้อย่างเคร่งครัด

หมู่บ้านบ้านสระแรกเริ่มที่มีการจัดเขตการปกครองนั้น เป็นหมู่บ้านหนึ่งในตำบลสระสี่มุม โดยกำนันคนแรกของตำบลสระสี่มุมเป็นลาวโซ่ง ญาติของนายออย ผู้บุกเบิกหมู่บ้านชื่อ นายสอ สระทองออย จากนั้นก็มีกำนันอีก 6 คน จนมาถึงคนที่ 7 ชื่อ นายสมบัติ (มุง) สระทองขาว ทางราชการเห็นว่าตำบลสระสี่มุมมีอาณาเขตกว้างขวางเกินไป กำนันปกครองไม่ทั่วถึง เพราะมีหมู่บ้านในปกครองถึง 18 หมู่ จึงได้แยกเป็นตำบลใหม่คือตำบลสระพัฒนา แยกซอยหมู่บ้านใหม่ในปี พ.ศ. 2510 มีหมู่บ้านในปกครอง 11 หมู่ หมู่บ้านบ้านสระจึงไปขึ้นอยู่กับตำบลสระพัฒนา และถูกแยกออกเป็น 2 หมู่ ในทางการปกครอง ในขณะที่ตำบลสระสี่มุมมีหมู่บ้านในปกครอง 14 หมู่ กำนันตำบลสระพัฒนาตั้งแต่แยกเป็นตำบลจนถึงปัจจุบันมีด้วยกัน 2 คน กำนันคนปัจจุบันของตำบลสระพัฒนาคือนายสมชาย พจน์ชัยกุล สำหรับหมู่บ้านบ้านสระนั้นมีผู้ใหญ่บ้าน 2 คน คือนายแก้ว สระทองเวียง (หมู่ที่ 1) และนายตั้ง สระทองบุญ (หมู่ที่ 2)

ปัจจุบันหมู่บ้านบ้านสระ เจริญขึ้นกว่าเดิมมาก แทบทุกบ้านมีไฟฟ้า ประปาหลายครัวเรือนมีโทรทัศน์ดู การคมนาคมสะดวกขึ้น มีร้านค้าภายในหมู่บ้านหลายร้าน เครื่องใช้ในการเกษตรกรรมทันสมัยขึ้น เช่น ควายเหล็ก เครื่องนวดข้าว เครื่องฝัดข้าว ตลอดจนรถแทรกเตอร์ บัญชีวิทยาศาสตร์ แต่สภาพจิตใจ ความเป็นอยู่ของลาวโซ่งในหมู่บ้านนี้ยังมีลักษณะไม่ต่างไปจากเดิมเลย กล่าวคือ ยังคงยึดถือความเชื่อดั้งเดิมตลอดจนปฏิบัติตามประเพณี พิธีกรรมของตนไม่เสื่อมคลาย นั่นคือลาวโซ่งบ้านสระยอมรับเอาความทันสมัยทางเศรษฐกิจ แต่ทางด้านวัฒนธรรม ความเชื่อก็ยังคงรักษาสภาพเดิม

ลักษณะทางประชากร การศึกษา สาธารณสุข และสื่อมวลชน

ลักษณะทางประชากร

จำนวนประชากรของหมู่บ้านบ้านสระ จากสถิติทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2527 พบว่าบ้านสระประกอบด้วยจำนวนครัวเรือน 186 ครัวเรือน (หมู่ที่ 1 มี 72 ครัวเรือน และหมู่ที่ 2 มี 114 ครัวเรือน) จำนวนประชากร 1,275 คน (หมู่ที่ 1 มี 495 คน และหมู่ที่ 2 มี 780 คน) เป็นชาย 651 คน และเป็นหญิง 624 คน (ดูตารางที่ 1 ในภาคผนวก ก.)

ประชากรในหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นลาวโซ่ง โดยจำนวนครัวเรือนที่เป็นลาวโซ่ง มีทั้งหมด 160 ครัวเรือน เป็นคนไทย 16 ครัวเรือน และคนจีนอีก 10 ครัวเรือน สำหรับคนไทยและคนจีนนั้น อพยพมาอยู่ภายหลังตั้งบ้านเรือนอยู่ในเขตหมู่ที่ 2 ภาษาที่ใช้พูดกันในหมู่บ้านใช้ภาษาลาวโซ่ง ทั้งคนไทยและคนจีน ในหมู่บ้านสามารถพูดภาษาลาวโซ่ง ซึ่งเป็นภาษาของคนส่วนใหญ่ในหมู่บ้านได้

การศึกษา

หมู่บ้านบ้านสระ มีโรงเรียนประจำหมู่บ้าน 1 โรงเรียน คือ โรงเรียนวัดสระสี่มุม ตั้งขึ้นใน พ.ศ. 2477 อยู่ในอาณาเขตของวัดสระสี่มุม เป็นโรงเรียนระดับประถมศึกษา เปิดสอนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีจำนวนครู 20 คน ครูในโรงเรียนมีเพียงคนเดียวเท่านั้นที่มีภูมิลำเนาอยู่ในหมู่บ้าน นอกนั้นเป็นครูจากหมู่บ้านอื่น ในตำบลสระพัฒนา และจากตำบลหรืออำเภออื่นในจังหวัดนครปฐม โรงเรียนนี้มีผู้ช่วยครูใหญ่ เป็นลาวโซ่ง และมีครูอื่น ๆ ที่เป็นลาวโซ่งอีก 5 คน มีชั้นเรียนทั้งหมด 16 ชั้นเรียน จำนวนนักเรียน 431 คน (สถิติปี 2528) เป็นชาย 236 คน หญิง 195 คน ในบรรดานักเรียนทั้งหมด 90 เปอร์เซ็นต์ เป็นลาวโซ่งจากบ้านสระ และหมู่บ้านใกล้เคียง โดยทั่วไปลาวโซ่งในหมู่บ้านจะส่งลูกให้เข้าโรงเรียนตามเกณฑ์การศึกษาภาคบังคับ

ในด้านการศึกษาของประชากรนั้น ส่วนใหญ่จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีบางส่วนที่เป็นผู้สูงอายุที่ไม่ได้รับการศึกษา ส่วนในเด็กรุ่นใหม่จะมีการศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งเป็นการศึกษาภาคบังคับ และมีเพียงส่วนน้อยที่ศึกษาต่อถึงระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนประจำอำเภอ และศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาในจังหวัดนครปฐมและในกรุงเทพฯ คนที่มีโอกาสศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษานี้มักจะเป็นลูกของพ่อค้า เจ้าของโรงสีตลอดจนลาวโซ่งที่มีฐานะดีเท่านั้น และคนที่มีการศึกษาสูงเหล่านี้มักจะไม่กลับมาอยู่ในหมู่บ้านไปทำงานในท้องถิ่นอื่น สาขาวิชาที่ลาวโซ่งนิยมให้ลูกหลานศึกษา และประกอบอาชีพคือ สาขาวิชาครู ทหาร ตำรวจ เป็นส่วนใหญ่ ส่วนครอบครัวที่มีฐานะยากจนมักไม่เห็นความจำเป็นของการเรียนสูง เมื่อจบการศึกษาภาคบังคับก็ออกมาช่วยพ่อแม่ ทำนา ทำไร่ ไร่จ้าง เลี้ยงน่อง ฯลฯ นอกจากนี้ยังพบว่าเด็กบางคนมีโอกาสดูแลถึงขั้นมัธยมแต่ต้องออกกลางคัน เพราะพ่อแม่ยากจนไม่มีเงินส่งเสียให้

เล่าเรียน เด็กเหล่านี้จะออกมาอยู่บ้านช่วยพ่อแม่ทำไร่ทำนา เป็นแรงงานให้กับครอบครัว ช่วงที่ว่างจากไร่นาก็จะรับจ้างทำงานทั่ว ๆ ไปในหมู่บ้าน หรือนอกหมู่บ้าน ตลอดจนการรับจ้างขายของในตัวอำเภอหรือตัวจังหวัดนครปฐม

อย่างไรก็ดี เด็กลาวโซ่งรุ่นใหม่ที่บ้านสระมิกจะพูด อ่าน เขียนภาษาไทยได้คล่องเหมือนคนไทยทั่วไป เนื่องจากเรียนหนังสือไทยและไม่สามารถอ่าน เขียนภาษาลาวโซ่งได้ เพียงแต่พูดภาษาลาวโซ่งได้เท่านั้น ส่วนในผู้ใหญ่ที่สามารถอ่าน เขียน ภาษาลาวโซ่งได้ก็มีอายุตั้งแต่ 50 ปีขึ้นไป และมักจะเป็นหมอผู้ประกอบพิธีกรรม และผู้รู้ประเพณีพิธีกรรมต่าง ๆ ตลอดจนผู้ใหญ่บ้าน พบว่ามีประมาณ 20 เปอร์เซ็นต์ของประชากรทั้งหมดที่สามารถอ่าน เขียน ภาษาลาวโซ่งได้

ส่วนการศึกษาอย่างเป็นทางการนั้น จากการสำรวจครัวเรือนของหมู่บ้าน 140 ครัวเรือนพบว่าหัวหน้าครัวเรือนมีระดับการศึกษา กล่าวคือ ร้อยละ 64.28 จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ซึ่งเป็นการศึกษาภาคบังคับในสมัยก่อน และปัจจุบันยังอ่านออกเขียนได้ ร้อยละ 14.29 จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 ส่วนผู้ที่ไม่ได้รับการศึกษาเลย และอ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ (ภาษาไทย) มีอยู่ร้อยละ 19.29 และพบว่าบางคนที่ไม่ได้รับการศึกษานี้สามารถ อ่าน เขียน ภาษาลาวโซ่งได้ (ดูตารางที่ 2 ในภาคผนวก ก.)

สาธารณสุข

หมู่บ้านบ้านสระ มีสถานีอนามัยประจำหมู่บ้าน 1 แห่ง ตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2509 มีเจ้าหน้าที่อนามัย 2 คน ให้การรักษาโรคต่าง ๆ ซึ่งไม่รุนแรง ตลอดจนการฉีดวัคซีนป้องกันโรคต่าง ๆ เฉลี่ยผู้มารับบริการประมาณวันละ 10 คน

ภายในหมู่บ้านมีแพทย์ประจำตำบล 1 คน ซึ่งเป็นชาวม้งที่รับการอบรมจากหน่วยงานของกระทรวงมหาดไทย และมีผู้สื่อข่าวสาธารณสุข (ผลส.) เพื่อให้การส่งข่าวระหว่างชาวม้งและสำนักงานสาธารณสุข หรือเผยแพร่ข่าวสารต่าง ๆ ที่สาธารณสุขต้องการให้ชาวม้งในหมู่บ้าน

ของคนทราบ และมีอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) ช่วยในการรักษาพยาบาลเบื้องต้นและรับ
หน้าทีนำผู้ป่วย ผู้ประสบอุบัติเหตุไปอนามัย ผู้ที่เป็น ผสส. และ อสม. นี้ เป็นชาวบ้านที่ได้รับ
การคัดเลือกและได้รับการอบรมจากหน่วยงานของกระทรวงสาธารณสุข ก่อนที่จะปฏิบัติหน้าที่
ได้ ผสส. เริ่มมีในหมู่บ้านในปี 2526 ส่วน อสม. เริ่มมีในหมู่บ้านในปี 2527

นอกจากนั้น ภายในหมู่บ้านยังมีการรักษาตามแบบประเพณีโบราณของลาว ไข้ไข้อยู่
ทั่วไป ผู้รักษาเรียกว่า หมอมด (ผู้ชาย) หรือ แม่มด (ผู้หญิง) โดยลาวไข้เชื่อว่าคนที่คน
เจ็บป่วยนั้นเกิดจากการกระทำของผี ต้องทำพิธีเจรจากับผีและเซ่นสรวง เพื่อให้ผีร้ายออก
จากร่างผู้ป่วย ตลอดจนการทำพิธี เสนรับขวัญ หลังจากหายเจ็บป่วยแล้ว การรักษาแบบโบราณนี้
ยังทำอยู่ทั่วไปในหมู่บ้านควบคู่กันไปกับการรักษาแบบใหม่ ชาวบ้านมัก เชื่อว่าการรักษาแบบ
ประเพณีโบราณนั้นมีโอกาสหายมากกว่า เพราะ เคยมีคนไข้ไปรักษาที่โรงพยาบาลแล้วไม่หาย
เมื่อกลับมารักษาแบบประเพณีโบราณแล้วสามารถมีชีวิตอยู่ต่อไปได้อีกหลายปี

อย่างไรก็ตาม การรักษาพยาบาลเจ็บป่วยของลาวไข้ในหมู่บ้านนี้จะรักษาทั้งหมดโบราณ
และรักษาจากอนามัยหมู่บ้าน ส่วนโรงพยาบาลที่นิยมไปรักษาทั้งคือโรงพยาบาลจันทู เมกษา
ซึ่งเป็นโรงพยาบาลของโรงเรียนการบิน เพราะอยู่ใกล้และทันสมัย เหมือนโรงพยาบาลจังหวัด

ส่วนสาธารณสุขด้านอื่น ๆ เช่น ไฟฟ้า ประปา ในบ้านสระก็มีใช้กันอย่างทั่วถึง
โดยไฟฟ้า เข้ามาในหมู่บ้านในปี พ.ศ. 2524 ค่าไฟฟ้าเฉลี่ยครัวเรือนละ 50 บาท ต่อเดือน
ส่วนประปา เข้ามาในหมู่บ้านในปี พ.ศ. 2512 เริ่มที่วัดสระสี่มุม เป็นแห่งแรกแล้วต่อเข้าบ้านสระ
ในปีต่อ ๆ มา ตอนแรกชาวบ้านไม่นิยมใช้ แต่มีจวบจนแทบทุกบ้านมีน้ำประปาใช้ และมีโอ่งน้ำขนาด
ใหญ่ข้างบ้านไว้รองน้ำฝนไว้กินตลอดปี ส่วนส่วนนั้นพบว่าส่วนใหญ่มีส้วมซึมใช้ 176 ครัวเรือน
ไม่มีส้วมซึม 10 ครัวเรือน (จากการสำรวจข้อมูลของกรมการพัฒนารัฐบาล อำเภอกำแพงแสน
พ.ศ. 2527)

สำหรับในด้านการวางแผนครอบครัวและการคุมกำเนิดนั้น ลาวไข่นิยมการคุมกำเนิด
ชนิดถาวรคือการทำหมัน รองลงมาคือการฉีดยาคุมกำเนิดและการใส่ห่วงอนามัยตามลำดับ

สื่อมวลชน

หมู่บ้านบ้านสระไม่มีร้านขายหนังสือพิมพ์ แต่มีที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน หนังสือพิมพ์ประจำ คือ ไทยรัฐ แต่เดิมที่อ่านหนังสือพิมพ์อยู่ในวัดสระสี่มุม แต่ปัจจุบันได้ย้ายมาอยู่ที่ศาลากลางสี่แยกกลางหมู่บ้านที่ชาวบ้านมักเรียกว่าตลาด ชาวบ้านไม่ได้สนใจอ่านกันมากนัก นอกจากหนังสือพิมพ์แล้วในหมู่บ้านจะมีวิทยุกันชุดครัวเรือน รายการที่ฟังส่วนใหญ่เป็นรายการเพลง ละคร ชาวบ้านบางคนก็เอาวิทยุไปฟัง เวลาไปทำไร่ ทำนา

ในปี 2524 หมู่บ้านบ้านสระเริ่มมีไฟฟ้า ทำให้มีสื่อมวลชนที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งของชาวบ้านคือ โทรทัศน์ ชาวบ้านบ้านสระมีโทรทัศน์ดูประมาณ 130 ครัวเรือน ส่วนใหญ่เป็นโทรทัศน์ขาวดำ ชาวบ้านสนใจดูโทรทัศน์กันมาก โทรทัศน์นับ เป็นแหล่งข่าวใหม่ที่ทำให้ความรู้กับชาวบ้านในเรื่องเกี่ยวกับความเป็นไปของบ้านเมืองได้มาก ด้วยคุณสมบัติพิเศษของโทรทัศน์คือ ผู้ที่อ่านหนังสือไทยไม่ออก ก็สามารถทำความเข้าใจได้ และยังเห็นภาพประกอบด้วย ทำให้ข่าวจากโทรทัศน์เป็นที่สนใจวิพากษ์วิจารณ์ พูดคุยกันในระหว่างชาวบ้านเกี่ยวกับข่าวสาร สารคดี และละคร ที่ได้ดูจากโทรทัศน์เสมอ

แหล่งข่าวที่ไม่ เป็นทางการของชาวบ้านอีกแหล่งหนึ่งก็คือ พ่อค้าจากนอกหมู่บ้านที่ เข้ามารับซื้อผลผลิตภายในหมู่บ้าน และพ่อค้าในหมู่บ้านซึ่งเป็นเจ้าของโรงสีใหญ่ในหมู่บ้าน : ตลอดจนกำนันและโดย เฉพาะผู้ใหญ่บ้าน

สภาพเศรษฐกิจของหมู่บ้าน

เศรษฐกิจของหมู่บ้านบ้านสระขึ้นอยู่กับ การเกษตรกรรม โดยชาวบ้านมีอาชีพหลักคือ การทำนาและทำไร่อ้อย ซึ่งคิด เป็นร้อยละ 82.14 ของอาชีพทั้งหมด อาชีพรองคือ การเลี้ยงสัตว์ การเลี้ยงจิ้ง ปลูกพืชสวนครัว ทอผ้า และหัตถกรรมในครัวเรือน ค่าขาย ตลอดจนการรับจ้างทั่วไป

ในด้านการถือครองที่ดินนั้น จากการสำรวจครัวเรือน พบว่าลาวโซ่งบ้านสระ มีที่ดินทำมาหากิน เป็นของตนเอง ซึ่งเป็นมรดกที่ได้รับจากพ่อแม่ ส่วนใหญ่แต่ละครอบครัวจะครอบครองที่ดิน 1-25 ไร่ ซึ่งมีอยู่ร้อยละ 42.86 รองลงมาคือ 26-50 ไร่ ซึ่งมีอยู่ร้อยละ 35.71 และร้อยละ 7.86 เป็นผู้ที่มีที่ดินขนาดใหญ่ตั้งแต่ 51 ไร่ขึ้นไป ส่วนผู้ที่ไม่มีที่ดินเลยนั้น พบว่ามีอยู่ร้อยละ 13.57 (ดูตารางที่ 3 ในภาคผนวก ก.)

เนื่องจากส่วนใหญ่แต่ละครอบครัวถือครองที่ดินขนาดเล็ก ประกอบกับบางครอบครัวไม่มีที่ดินทำมาหากินจึงต้องเช่า จากการศึกษาพบว่าลาวโซ่งทำมาหากินในที่ดินของตนเองร้อยละ 42.86 ทำในที่ดินของตนเองและเช่าอีกบางส่วนร้อยละ 37.14 และเช่าทั้งหมดร้อยละ 20.00 (ดูตารางที่ 4 ในภาคผนวก ก.) ผู้ที่ไม่มีที่ดินส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้างและเป็นพวกที่อพยพเข้ามาอยู่ภายหลัง การเช่าที่ดินมักเช่าจากญาติพี่น้อง เพื่อนบ้านในหมู่บ้านและพ่อค้าเจ้าของโรงสี โชคदार ที่ดินที่เช่าไปนั้นส่วนใหญ่เช่าไปทำไร่อ้อย การเช่าไม่มีการทำสัญญา เป็นลายลักษณ์อักษร ขึ้นอยู่กับการตกลงของทั้งสองฝ่ายในแต่ละปี ถ้าเจ้าของไม่พอใจหรือคิดจะทำเอง หรือให้คนอื่นเช่า ผู้ที่เช่าอยู่เดิมก็ไม่อาจคัดค้านได้ ดังนั้นผู้เช่าจึงมักจะพยายามรักษาความสัมพันธ์โดยการไม่ทำให้เจ้าของไม่พอใจ เช่น พยายามส่งค่าเช่าให้ตรงตามเวลาที่ตกลงกันไว้

พื้นที่ทำการเกษตรในหมู่บ้าน แบ่งออกเป็นที่ทำนา เฉลี่ยครัวเรือนละ 10 ไร่ และพื้นที่ทำไร่อ้อยเฉลี่ยครัวเรือนละ 15 ไร่ ผลผลิตข้าวเฉลี่ย 40 ถังต่อไร่ และอ้อย 10 ตันต่อไร่ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ข้าว

ข้าวที่ปลูกในบ้านสระมี 2 ประเภทคือ ข้าวเจ้าและข้าวเหนียว ที่ดินทั้งหมดที่ใช้ในการปลูกข้าวนั้น 90 เปอร์เซ็นต์ ปลูกข้าวเจ้าและ 10 เปอร์เซ็นต์ ปลูกข้าวเหนียว ข้าวเจ้าที่นิยมปลูกมีทั้งพันธุ์พื้นเมืองและพันธุ์ใหม่ พันธุ์พื้นเมืองได้แก่ พันธุ์กันจุกและพันธุ์กาบแก้ว ส่วนพันธุ์ใหม่ที่นิยมปลูกคือ กข. 11 และ กข. 23 โดยทั่วไปชาวบ้านมักนิยมปลูกข้าวพันธุ์พื้นเมืองมากกว่าพันธุ์ใหม่ เพราะพันธุ์พื้นเมืองทนต่อสภาพดินฟ้าอากาศได้ดีกว่า ส่วนข้าวเหนียวนิยมปลูกพันธุ์พื้นเมือง คือพันธุ์ไข่มปลาทูมากกว่าพันธุ์อื่น ๆ

การทำนาของชาวม้านบ้านสระนิยมทำนาหว่าน และทำนาปีละ 2 ครั้ง ชาวม้าน มักนิยมการใช้ปุ๋ย ปุ๋ยที่ใช้ส่วนมากเป็นปุ๋ยวิทยาศาสตร์ ปุ๋ยที่นิยมใช้คือปุ๋ย อ.ค.ก. สูตร 16-20-0 คราพระวรดทรงนาของกระทรวง เกษตรและสหกรณ์ โดยหาซื้อจากร้านค้า โรงสีโชคถาวร โรงสีใหญ่ในหมู่บ้าน

นอกจากการทำนาแล้ว การทำไร่อ้อยก็เป็นอาชีพที่ทำกันมากในหมู่บ้าน ลาวโซ่ง มักใช้เนื้อที่ทำไร่อ้อยมากกว่าทำนาเสียอีก ทั้งนี้เนื่องจากลักษณะภูมิอากาศและสภาพแวดล้อม ลักษณะภูมิประเทศเหมาะสมและผลผลิตได้ผลดีกว่าการทำนา

อ้อย

อ้อยที่นิยมปลูกเป็นอ้อยพันธุ์ เอฟ 83 และเอฟ 147 โดยที่อ้อยพันธุ์ เอฟ 83 มีความหวานจัด ส่วนอ้อยพันธุ์เอฟ 147 มีความต้านทานความแห้งแล้งได้ดี นอกจากนี้ยังมีพันธุ์พื้นเมือง เช่น พันธุ์สุพรรณ 1 และพันธุ์สุพรรณ 2 แต่ชาวม้านไม่นิยมปลูก เพราะอ้อยพันธุ์นี้ไม่แตกกอ ไม่ขยายพันธุ์ ในการปลูกนิยมใช้ปุ๋ย ปุ๋ยที่ใช้เป็นปุ๋ยวิทยาศาสตร์สูตร 20-0-0 คราหัววัว-คันไถ และคราเคียวคู่ โดยชาวม้านจะหาซื้อได้จากร้านค้าโรงสีโชคถาวร การปลูกอ้อย 1 ครั้ง สามารถตัดอ้อยได้ติดต่อกัน 3 ปี โดยตัดปีละครั้ง มักปลูกในเดือนกุมภาพันธ์ - มีนาคม และตัดในราวเดือนธันวาคม ใช้เวลา 1 ปี หรือไม่ต่ำกว่า 9 เดือน จึงจะตัดอ้อยได้ เพราะถ้าต่ำกว่านี้อ้อยจะไม่มีหวาน การตัดอ้อยส่วนใหญ่มักจะใช้การจ้างแรงงาน อ้อยที่ตัดเสร็จแล้ว จะถูกนำส่งโรงงาน โรงงานที่คนในหมู่บ้านนิยมนำอ้อยไปส่ง ได้แก่ โรงงานอุตสาหกรรม น้ำตาลทรายภาคฉะบุรี อำเภท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี โรงงานราชบุรีอุตสาหกรรม อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี และโรงงานน้ำตาลวังขนาย อำเภท่าเรือ จังหวัดกาญจนบุรี

การเกษตรอื่น ๆ ในหมู่บ้าน นอกเหนือจากการทำไร่อ้อยและทำนาแล้ว ยังมี การปลูกพืชสวนครัว เช่น แตงกวา มะเขือเทศ และผักชี ซึ่งทำเพียงบางครอบครัวเท่านั้น ในเนื้อที่ ประมาณ 1-2 ไร่ สำหรับพืชผักสวนครัวนี้ชาวม้านจะนำออกมาขายส่งที่ตลาดหนองหงนก

สัตว์เลี้ยง

ลาวโซ่งบ้านสระนิยมเลี้ยงสัตว์ไว้ไต่ถุนบ้าน สัตว์ที่เลี้ยง ได้แก่ หมู, ไก่ และ วัว หมูที่นิยมเลี้ยงมักจะเป็นแม่หมูซึ่งเลี้ยงไว้ทำพันธุ์และเพื่อขายลูก นอกจากนี้แทบทุกบ้านจะเลี้ยงหมูตัวผู้ไว้อีก 1 ตัว ให้อ้วนพี เพื่อไว้ทำพิธีเสนเรือน หรือ เช่นผี เรือนตามประเพณี ส่วนไก่มักเลี้ยงไว้บริโภคและไว้เพื่อใช้ในพิธี เช่นผีบางประเภทด้วย สำหรับวัวมีเลี้ยงบ้างเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ส่วนใหญ่เลี้ยงไว้ขาย มากกว่าเลี้ยงไว้ใช้งาน สัตว์ที่เลี้ยงไว้ใช้งานลดลงมาก เนื่องจากเครื่องมือทางการเกษตรในหมู่บ้านทันสมัย สัตว์ที่เลี้ยงในปัจจุบันส่วนใหญ่เป็นสัตว์ที่ต้องใช้ในพิธีกรรมตามประเพณีความเชื่อดั้งเดิม เช่น หมู, ไก่ มากกว่า

อาชีพอื่น ๆ ที่เพิ่มรายได้ให้ครอบครัวนอกเหนือจากการทำไร่ ทำนาและเลี้ยงสัตว์แล้ว ได้แก่

การค้าขาย

ร้านค้าในหมู่บ้านเป็นร้านเล็ก ๆ ขายของเบ็ดเตล็ดทั่วไปตั้งแต่ อาหาร ยา รักษาโรค น้ำมัน ตลอดจนเครื่องใช้ต่าง ๆ ร้านค้าเหล่านี้มีความสำคัญต่อชีวิตของชาวบ้านไม่มากนัก เพราะชาวบ้านมักจะจับปลาหาอาหารเองจากไร่ นา ตลอดจนทำอาหารไว้กินเอง เช่น แต่ละบ้านมักมีกระปุกทำปลา ร้า ทำกะปิ น้ำปลา ไว้กินตลอดปี แต่อย่างไรก็ตามร้านค้าก็ยังมีความสำคัญในด้านการบริโภคและอุปโภคอื่น ๆ โดยพ่อค้าแม่ค้าในหมู่บ้านจะออกไปซื้อของจากตลาดในอำเภอ แล้วนำมาขายให้ชาวบ้านอีกต่อหนึ่ง ร้านค้ามีทั้งที่ประกอบอาชีพอย่างเดียว และมีทั้งที่ประกอบอาชีพอย่างอื่นด้วย เช่น ทำไร่อ้อย ทำนา เป็นต้น

การทอผ้าไหม และหัตถกรรมในครัวเรือน

บางครัวเรือนจะทอผ้าไหม โดยปลูกต้นหม่อนไว้ข้าง ๆ บ้าน มีการเลี้ยงไหมทอผ้าไหมใช้เองตลอดจนการย้อมผ้าเป็นสีคราม หรือสีดำ ตัดเย็บเสื้อผ้าใส่ในชีวิตประจำวันตลอดจนใส่ในงานประเพณีพิธีกรรมต่าง ๆ ที่ไม่สามารถหาซื้อในตลาดได้ ผ้าที่ทอได้มักขายกันเองภายในหมู่บ้าน เพราะบางบ้านไม่ได้ทอ นอกจากนั้นก็มีการทำเครื่อง

ระดับ เล็ก ๆ น้อย ๆ ซึ่งประดิษฐ์จากเศษผ้าไหมสีต่าง ๆ โดยมีพ่อค้าจากจังหวัด นครปฐมและกรุงเทพฯ มาจ้างให้ทำและรับซื้อถึงที่ ที่กล่าวมาแล้วนี้ล้วนเป็นงานของผู้หญิง ที่จะทำในยามว่าง ส่วนผู้ชายมักทำเครื่องจักสาน เช่น กระจุง ตะกร้า และอื่น ๆ ไว้ใช้เอง ตลอดจนไ้ขายกับผู้ต้องการซื้อ

อาชีพรับจ้าง

เป็นอาชีพของคนที่ไม่มิติน ทำนา ทำไร่ พวกนี้มีภยากจนจะรับจ้างทั่วไป ไม่ว่าจะใครจะจ้างให้ทำอะไร เช่น ทำนา ตัดอ้อย ขุดดิน กรรมกรโรงสี เผ้าฟาร์กุง เป็นต้น การรับจ้างจะรับจ้างทั่วไปทั้งในหมู่บ้านและนอกหมู่บ้าน พวกอาชีพรับจ้างนั้นนอกจาก เป็นพวก ไม่มีที่ดินแล้วก็มีพวกที่มีที่ดินขนาดเล็ก แต่ต้องการรายได้เพิ่ม ยามว่างจากไร่นาของคนก็ ออกไปรับจ้างในที่ดินของคนอื่น

การเลี้ยงกุ้ง

อาชีพใหม่ที่ยังไม่แพร่หลายในหมู่บ้านคือการ เลี้ยงกุ้งก้ามกราม ในหมู่บ้านมีเพียง ๑ รายเท่านั้น เพราะต้องลงทุนสูง ผู้เลี้ยงมักเป็นครอบครัวที่มีฐานะทาง เศรษฐกิจดี พื้นที่เลี้ยง อยู่นอกหมู่บ้าน เป็นการ เพิ่มรายได้ให้ครอบครัวนอกเหนือจากการทำนาและทำไร่อ้อย

รายได้หลักของครอบครัวส่วนใหญ่มาจากการขายอ้อยและข้าว เจ้า

แรงงานเกษตรกรรม

หมู่บ้านบ้านสระ เป็นหมู่บ้านลาวโซ่งที่ได้รับอิทธิพลความทันสมัยทางการ เกษตร อย่างมาก เพราะชาวบ้านนิยมใช้ เครื่องจักรที่ทันสมัยในการทำนาและทำไร่อ้อย เช่น ใช้ รถแทรกเตอร์ ควายเหล็ก เครื่องนวดข้าว เครื่องฝัดข้าว ตลอดจนปุ๋ยวิทยาศาสตร์ และอื่น ๆ การใช้แรงงานจากสัตว์ลดน้อยลงมากจนแทบไม่มีเลย ส่วนแรงงานจากคนในหมู่บ้านคาม ประเพณี "ลงแขก" ซึ่งเป็นการร่วมมือช่วย เหลือกันโดยไม่คิดค่าแรงนี้ ยังมีอยู่บ้างแต่จะ เป็น ในรูปของการว่าจ้างแรงงาน เป็นส่วนใหญ่ การจ้างงานมีอย่างกว้างขวางในสังคมบ้านสระ ในช่วงการเกี่ยวข้าว การปลูกอ้อย โดยเฉพาะฤดูตัดอ้อย

ในครัวเรือนที่ทำอะไรทำมา แรงงานที่ไม่ต้องเสียเงินจ้างได้แก่ แรงงานจากคนในครอบครัว ซึ่งได้แก่ พ่อแม่ ลูก ๆ และอาจจะมีความสัมพันธ์ที่อาศัยอยู่ด้วยกัน แต่ส่วนใหญ่แรงงานในครอบครัวนั้นจะไม่เพียงพอ เพราะชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทั้งทำไร่อ้อยและทำนาและมักมีที่ดินของตนเอง ต้องจ้างแรงงานจากภายนอกมาช่วย เพื่อให้ทันการเพาะปลูกหรือเก็บเกี่ยว แรงงานที่รับจ้างมักจะเป็นคนในหมู่บ้านและหมู่บ้านใกล้เคียงแต่ก็ยังไม่เพียงพอ ต้องจ้างแรงงานจากต่างจังหวัด ซึ่งส่วนใหญ่เป็นแรงงานจากคนภาคอีสานที่เข้ามารับจ้างรายวัน (เฉพาะฤดูคัดอ้อย) แรงงานรับจ้างเหล่านี้มักเป็นคนยากจนที่ไม่มีที่ดินทำมาหากินและไม่สามารถจะเช่าที่ดินใครทำได้ จึงต้องหารายได้ด้วยการรับจ้าง นอกจากนี้ยังมีแรงงานอีกพวกหนึ่งที่เป็นพวกที่มีที่ดินขนาดเล็ก หลังจากเสร็จงานในไร่นาของตนแล้วก็ไปรับจ้างคนอื่นด้วย และมีบางส่วนที่ไปรับจ้างในตัวอำเภอหรือจังหวัด หลังจากเก็บเกี่ยว คัดอ้อยเสร็จแล้ว

ระยะเวลาในการจ้าง และอัตราค่าจ้างจะแบ่งเป็นตอน ๆ ซึ่งแตกต่างกันเช่น ค่าจ้างเก็บเกี่ยว ค่าขนส่งข้าวมาเก็บที่ยุ้ง ค่ามัดข้าว เป็นต้น จำนวนวันที่จ้างหรืออัตราค่าจ้างไม่กำหนดแน่นอนขึ้นอยู่กับงาน อัตราค่าจ้างในหมู่บ้านมีดังนี้

- ค่าจ้างไถไร่ละ 200 บาท
- ค่าจ้างเครื่องฝัดข้าว 100 ถึง คอ 100 บาท
- ค่าจ้างคนใส่ข้าวในเครื่องฝัดข้าว 100 ถึง คอ 10 บาท
- ค่าจ้างเกี่ยวข้าวไร่ละ 120 - 140 บาท
- ค่าจ้างเกี่ยวเป็นรายวัน วันละ 30 บาท

ในด้านเกี่ยวกับออยนั้นอัตราค่าจ้างแรงงานมีทั้งชนิดจ้างรายวันและจ้างเหมา ส่วนใหญ่นิยมจ้างเหมา เพราะรวดเร็วและได้ผลงามากกว่า สำหรับการจ้างเหมาค่าแรงงานเฉลี่ยประมาณวันละ 30-40 บาท แล้วแต่ความขยันและความสามารถของแต่ละบุคคล กล่าวคือ ค่าจ้างคัดอ้อยราคามัดละ 30 สตางค์ (1 มัดมี 10 ล่ำ) ใน 1 วัน จะคัดได้ประมาณ 100 - 150 มัด ส่วนค่าจ้างรายวันจ้างวันละ 30 บาท ทำงานตั้งแต่ 8.00 - 17.00 น. หักเที่ยง 1 ชั่วโมง การจ่ายเงินมีทั้งจ่ายวันต่อวันและจ่ายสัปดาห์ละ 1 ครั้ง

ความสัมพันธ์ เชิง เศรษฐกิจ

คนในหมู่บ้านแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ในทางเศรษฐกิจ คือหัวหน้าโควคำอ้อยและลูกไร่

หัวหน้าโควคำอ้อย

หัวหน้าโควคำอ้อย หมายถึง บุคคลที่ทำหน้าที่เป็นหัวหน้ากลุ่มในการติดต่อทางเศรษฐกิจกับโรงงานและลูกไร่ เกี่ยวกับการผลิตและขายอ้อย หัวหน้าโควคำจะต้องมีคุณสมบัติโดยตรง ถือครองที่ดินจำนวนมากมีฐานะทาง เศรษฐกิจค่อนข้างดี สามารถให้เงินกู้ หรือช่วยเหลือลูกไร่ได้ตลอดเวลา และต้องเป็นผู้ที่ไว้ใจและเชื่อถือได้ในความซื่อตรง หัวหน้าโควคำที่เป็นคนในหมู่บ้านมี 5 คน ได้แก่ นายประยงค์ กิตติถาวร เจ้าของโรงสีใหญ่ในหมู่บ้าน เป็นหัวหน้าโควคำที่มีลูกไร่มากที่สุดในหมู่บ้าน นายแก้ว สระทองเวียน ผู้ใหญ่บ้าน นายกั้น สระทองแย้ง, นายสมบัติ สระทองขาว และ นายเอี่ยม อยู่ศิริ หัวหน้าโควคำเหล่านี้มีหน้าที่คือช่วยเหลือลูกไร่ในด้านการลงทุนทำไร่อ้อย เช่น การจัดที่ดิน ปุ๋ย และค่าบำรุงรักษา ติดต่อกับโรงงาน โดยหัวหน้าโควคำจะจัดการช่วยเหลือเงินทุนให้เสร็จ ลูกไร่มีหน้าที่ปลูกและดูแลอ้อยอย่างเดียว การช่วยเหลือนี้เป็นในลักษณะการให้การกู้ยืมเงินล่วงหน้า โดยจดบัญชีไว้ว่าลูกไร่คนใดเบิกยืมเงินไปเท่าไรแล้วไปหักบัญชีติดดอกเบี้ยกันตอนที่อ้อยส่งขายโรงงาน เหลือเท่าใดก็เป็นรายได้ของลูกไร่ในแต่ละปี นอกจากนั้นหัวหน้าโควคำยังช่วยเหลือลูกไร่ในด้านการให้คำปรึกษาหารือเกี่ยวกับการปลูกอ้อย แต่ส่วนใหญ่จะช่วยเหลือในเรื่อง เงินไม่ว่าจะเป็นในด้านการลงทุนทำไร่อ้อยและในด้านอื่น ๆ ตามที่ลูกไร่ต้องการ

ลูกไร่

ชาวบ้านจำนวนมากที่มีอาชีพทำไร่อ้อย และมีสภาพเศรษฐกิจค่อนข้างยากจน บุคคลเหล่านี้จะขอ เข้า เป็นลูกไร่หรือพรรคพวกของหัวหน้าโควคำที่ตนเองชอบขอ เป็นการส่วนตัวหรือไว้วางใจ หรือสามารถให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่ครอบครัวของตนได้ หน้าที่เชิงเศรษฐกิจของลูกไร่ก็คือ พยายามทำไร่ให้ได้รับผลผลิตให้มากที่สุด เพราะนั่นคือรายได้ที่จะได้มาหลังจากที่หักค่านีสินทั้งหมดกับหัวหน้าโควคำแล้ว ซึ่งจะ เป็นรายได้สุทธิในการทำไร่อ้อย

ในปีนั้น นอกจากนี้ลูกไร่บางคนจะรับจ้างหัวหน้าโคเวด้าตัดอ้อยในฤดูตัดอ้อย หลังจากตัดอ้อยในที่ดินของคนเสร็จสิ้นแล้ว ตลอดจนเป็นแรงงานช่วยเหลือเวลาบ้านหัวหน้าโคเวด้ามีงานพิธีต่าง ๆ

การขายผลผลิต

ลาวโซ่งบ้านสระจะขายผลผลิตโดยเฉพาะข้าวให้กับพ่อค้าในหมู่บ้าน พ่อค้าใหญ่ในหมู่บ้านคือ นายอำนวย-นางประยงค์ กิตติถาวร เจ้าของกิจการค้าและโรงสีโซคถาวร โรงสีใหญ่ที่สุดในหมู่บ้าน เพราะรู้จักมักคุ้นกันมานาน และสะดวกในการขนส่ง เพราะโรงสีอยู่ใกล้ ส่วนอ้อยนั้น ชาวบ้านคนใด เป็นลูกไร่ของหัวหน้าโคเวด้าคนใด ก็นำอ้อยไปขายให้ผู้นั้น เพื่อขายส่งโรงงานอีกทีหนึ่ง สำหรับพืชอื่น ๆ เช่น แคนกั่ว มะเขือเทศ และผักชี ชาวบ้านที่ปลูกจะนำออกมาขายส่งเองที่ตลาดหนองพงนก

ในด้านการซื้อสิ่งของ เครื่องใช้ตลอดจนเครื่องอุปโภคบริโภคในชีวิตประจำวัน ลาวโซ่งจะหาซื้อในตลาดหมู่บ้าน เป็นส่วนใหญ่ เพราะสะดวกและอยู่ใกล้มากกว่าไปซื้อที่ตลาดหนองพงนก ซึ่งเป็นตลาดใหญ่กว่า มีเฉพาะพ่อค้าแม่ค้าที่มีร้านค้าในหมู่บ้านเท่านั้น ที่ออกไปซื้อของจับจ่ายที่ตลาดอำเภอกำแพงแสน

การกู้ยืมเงินและภาวะหนี้สิน

ลาวโซ่งบ้านสระ โดยทั่วไปประสบปัญหาเรื่องเงินทุนในการเพาะปลูก โดยเฉพาะผู้ที่เช่าที่ดินและผู้ที่มีที่ดินทำกินจำนวนน้อย รายได้จากการขายผลผลิตนอกจากเป็นค่าใช้จ่ายในการลงทุน หักหนี้สินแล้วบางคนต้องเสีย เป็นค่าเช่าอีก โดยทั่วไปผลผลิตที่ได้จากการเพาะปลูก ชาวบ้านมักเก็บไว้บริโภคและเก็บไว้ทำพันธุ์ส่วนหนึ่ง ที่เหลือจะขนานำเงินมาใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน รายได้ที่จะเหลือไว้เป็นทุนในการปลูกครั้งต่อไปแทบจะไม่มีหรือมีจำนวนน้อย เมื่อเงินไม่เพียงพอก็จำเป็นต้องกู้ยืมทำให้เกิดหนี้สิน

จากการสำรวจพบว่า ลาวโซ่งบ้านสระมีหนี้สินกันมาก กล่าวคือร้อยละ 62.86 มีหนี้สิน และร้อยละ 37.14 ไม่มีหนี้สิน (ดูตารางที่ 5 ในภาคผนวก ก.) และหนี้สินเหล่านี้เป็น

หนี้สินที่เกิดจากการกู้ยืมจากสถาบันการเงินทั้งของรัฐและเอกชน โดยร้อยละ 40.91 กู้จากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ในอำเภอกำแพงแสน และกู้จาก สหกรณ์การเกษตรกำแพงแสน ร้อยละ 9.09 ลาวโซ่งส่วนใหญ่นั้นจะนิยมการกู้เงินจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์มาก เพราะดอกเบี้ยต่ำคือร้อยละ 14 บาทค่อมี่โดยมีหลักทรัพย์หรือผู้ค้ำประกัน แต่ก็ยังไม่ตอบสนองความต้องการของลาวโซ่งได้เพียงพอ ลาวโซ่งหลายคนจึงหันไปกู้จากเอกชน ซึ่งเป็นพ่อค้า เจ้าของกิจการโรงสีในหมู่บ้านคือ โรงสีโชคถาวร คิดเป็นร้อยละ 26.14 กู้จากญาติ และเพื่อนบ้าน 20.45 และกู้จากธนาคารพาณิชย์อื่น ๆ เช่น ธนาคารนครินทร์ ธนาคารกรุงเทพ ร้อยละ 3.41 ซึ่งรายหลังนี้มักจะเป็นพ่อค้าใหญ่ หรือหัวหน้าโควต้าอ้อยที่มีเครดิตดี โดยบุคคลเหล่านี้ จะกู้จากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ควบคู่ไปกับการกู้จากธนาคารพาณิชย์ (ดูตารางที่ 6 ในภาคผนวก ก.) เงินที่กู้มานั้นส่วนใหญ่วลาวโซ่งจะนำไปใช้เพื่อลงทุนในทางการเกษตร ทำนา ทำไร่อ้อย เป็นค่าไถดิน ค่าปุ๋ย และอื่น ๆ มีบางส่วนที่นำไปเพื่อใช้ในการประกอบพิธีต่าง ๆ เช่น แต่งงานลูกชาย บวชนาค ตลอดจนซ่อมแซมบ้านเรือน เป็นต้น

ลักษณะการกู้ยืมจากธนาคาร เพื่อการเกษตรและสหกรณ์นั้น ทำเป็นลายลักษณ์อักษร และมีผู้ค้ำประกันตลอดจนมีหลักทรัพย์ ส่วนการกู้ยืมจากเอกชนนั้น ส่วนใหญ่ถ้าเงินจำนวนไม่มาก จะไม่มีการทำสัญญา บางรายอาจไม่ต้องเสียดอกเบี้ยถ้ากู้จากญาติหรือเพื่อนบ้านที่สนิทสนม แต่ถ้ากู้เงินจำนวนมากเป็นหมื่นบาทขึ้นไป ลาวโซ่งมักไปกู้ที่โรงสีโชคถาวร โดยจะต้องนำหลักทรัพย์คือโฉนดที่ดินมาไว้ที่โรงสี เพื่อเป็นการค้ำประกัน ในบางครั้งลาวโซ่งทำไร่ทำนาไม่ได้ผลไม่มีเงินส่งดอกเบี้ยและเงินคืน ทำให้หนี้สินที่มีอยู่พอกพูนและยังต้องกู้เพิ่มอีก จนในที่สุดไม่สามารถใช้หนี้พ่อค้าได้ ทำให้ที่ดินหลุดไปเป็นกรรมสิทธิ์ของพ่อค้า ในกรณีนี้มีอยู่หลายรายในบ้านสระสำหรับการพิจารณาว่าจะให้ใครกู้ยืมนั้นต้องพิจารณาว่าไว้ใจได้แค่ไหน ส่วนใหญ่แล้วมักจะให้กู้กับชาวบ้านที่เคยติดต่อกันเป็นประจำ เช่น เป็นลูกไร่ หรือ เคยขายข้าวให้โรงสีคนเป็นประจำ แม้ดอกเบี้ยสูงแต่ชาวบ้านก็กู้ เพราะความสะดวก การกู้จากเอกชนในหมู่บ้านจะคิดดอกเบี้ยเป็นเงินหรือข้าวเปลือกหรือจำนวนอ้อย ถ้าเป็นเงินคิดดอกเบี้ยร้อยละ 2-5 บาทค่อมี่เดือน สำหรับระยะเวลาให้กู้ยืมครั้งหนึ่ง ๆ นั้นคิดเป็นฤดู เพาะปลูก พอได้ข้าวหรืออ้อยก็จะใช้คืน ในบางครั้งถ้าอ้อยหรือข้าวไม่พอส่งเงินคืนก็จะส่งแต่ดอกเบี้ยก่อน ส่วนเงินคืนก็เก็บไว้ก่อนเมื่อถึงฤดูเก็บเกี่ยวก็คิดดอกเบี้ยไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะใช้เงินหมด

การกู้ยืมในบ้านสระมณีอีกอย่างหนึ่งคือ การยืม เป็นสิ่งของแล้วใช้คืนหรือ เสียดอกเบี้ย เป็นข้าวเปลือก เช่น ชาวบ้านจะซื้อ เครื่องสูบน้ำ พู่ น้ำมัน เป็นเงินเชื่อ โดยในการใช้คืนนั้น ชาวบ้านต้อง เสียเงินค่าอุปกรณ์นั้น ซึ่งอาจจะคิดราคาแพงกว่าราคาเงินสดและ ชาวบ้านยังต้อง เสียดอกเบี้ยจากจำนวน เงินที่เป็นค่าสิ่งของนั้น ซึ่งก็จะตกลงกันไว้ล่วงหน้าว่าจะต้อง เสียในอัตราเท่าไร นอกจากนี้ยังมีการกู้ยืมในลักษณะความสัมพันธ์ เชิง เศรษฐกิจ คือ การ เสนอตัว เข้า เป็นลูกไร่ (ไร่อ้อย) กับหัวหน้าโคกดำ เมื่อ เป็นลูกไร่ใครก็สามารถ กู้ยืม เงินจากหัวหน้า โคกดำมาลงทุนทำไร่อ้อยได้ตามจำนวนที่ต้องการโดย เชื่อไว้ แล้วนำอ้อยที่ตัดได้มาส่งให้หัวหน้าโคกดำทั้งหมด เพื่อขายสู่โรงงานอีกทีหนึ่งซึ่งขายได้เท่าใด หัวหน้าโคกดำจะหักไว้ เป็นค่าเงินที่ลูกไร่กู้ไปพร้อมดอกเบี้ยอีก 20 เปอร์เซ็นต์ ที่เหลือก็เป็นรายได้ ในการทำไร่อ้อยของลูกไร่คนนั้น ๆ ในวันนี้

ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมของหมู่บ้าน

ลักษณะครอบครัว

หมู่บ้านบ้านสระมณีลักษณะการตั้งบ้านเรือนเป็นกลุ่ม และประมาณ 90 เปอร์เซ็นต์ ของคนในหมู่บ้าน เป็นลาวโซ่ง ความผูกพันในกลุ่มที่ว่าเป็นพวกเดียวกันมีอยู่อย่างแน่นแฟ้นโดย อดความสัมพันธ์ของคนแต่ละครอบครัวซึ่ง เกี่ยวพัน เป็นเครือญาติกันทั้งสิ้น อาจจะเป็นญาติสนิทบ้าง ญาติห่าง ๆ บ้าง หรือนับถือกัน เสมอญาติบ้าง ลาวโซ่งในหมู่บ้านนี้ส่วนใหญ่จะรู้จักกันแทบทุก ครอบครัว เมื่อมีพิธีกรรมต่าง ๆ ของครอบครัวก็จะช่วย เหลือกัน เป็นอย่างดี

ลักษณะครอบครัวในหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นครอบครัวขยาย (Extended Family) มากกว่าครอบครัวเดี่ยว (Nuclear Family) จากการสำรวจพบว่าในหมู่บ้านมีครอบครัว ขยายร้อยละ 57.86 และครอบครัวเดี่ยวร้อยละ 42.14 (ดูตารางที่ 9 ในภาคผนวก ก.) ทั้งนี้ เป็นข้อมูลที่สำรวจได้ในขณะที่ผู้วิจัย เข้าไปศึกษา อย่างไรก็ตามลักษณะครอบครัวของ ลาวโซ่งจะมีลักษณะ เป็นระบบหมุนเวียน จากครอบครัวเดี่ยวไป เป็นครอบครัวขยายและจาก ครอบครัวขยายกลับมา เป็นครอบครัวเดี่ยวอีกครั้ง กล่าวคือ ในครอบครัวเดี่ยวจะประกอบด้วย พ่อ แม่ และลูก อาศัยอยู่ร่วมกัน ต่อมาเมื่อลูกชายถึงวัยแต่งงานก็จะนำภรรยา เข้ามาอยู่ร่วมด้วย

ทำให้ครอบครัว เดี่ยวกลายเป็นครอบครัวขยายอันประกอบด้วยครอบครัวของพ่อแม่ เดิม ญาติพี่น้องทางฝ่ายพ่อหรือฝ่ายแม่ และครอบครัวของลูกชายที่แต่งงาน ส่วนลูกสาวของครอบครัว นั้น เมื่อแต่งงานก็จะไปอยู่กับฝ่ายพ่อแม่ของสามี เมื่อมีลูกชายคนอื่นในครอบครัวแต่งงาน และนำภรรยา เข้ามาอยู่กับพ่อแม่ ลูกชายคนที่แต่งงานก่อนกับครอบครัวก็แยกตัวออกมาปลูก บ้านเรือนอยู่ในบริเวณใกล้เคียง ๆ กับบ้าน เรือนของพ่อแม่ มีความ เป็นอิสระในฐานะ เป็นครอบครัวเดี่ยว แต่ยังคงมีความผูกพันและทำหน้าที่ เป็นหน่วยครัว เรือน เดียวกันภายใต้การนำของพ่อแม่ จนในที่สุด เมื่อพ่อแม่สิ้นชีวิตลงสมบัติตก เป็นของครอบครัวลูก ๆ ตามที่พ่อแม่แบ่งให้ หน่วยครัว เรือน ก็สลายตัวออก เป็นหน่วยครอบครัว เดี่ยวใหม่ซึ่ง เป็นอิสระ ครอบครัว เดี่ยวซึ่งแยกตัวออกมาก็จะ เริ่มดำเนิน เข้าสู่ระบบหมุนเวียนของตัวในแบบ เดิมอีก ทั้งนี้ที่ลูกชายในครอบครัวได้แต่งงาน และนำภรรยา เข้ามาอยู่ในบ้านของพ่อแม่ ครอบครัวขยายของลาวโซ่งในหมู่บ้านบ้านสระ มึก เป็นครัว เรือนขนาดใหญ่ จำนวนสมาชิกในครัว เรือนเฉลี่ยครัว เรือนละ 7 คน ความช่วยเหลือ ระหว่างญาติพี่น้องมีมาก

ภายในครอบครัวคน เข้าคนแก่จะได้รับการ เคารพนับถือจากลูกหลาน ทำหน้าที่ ดูแลบ้านและ เลี้ยงหลานทำงานบ้าน เล็ก ๆ น้อย ๆ สมาชิกในครัว เรือนทุกคนต้องช่วยพ่อแม่ ทำนาทำไร่ ผู้ชายที่มีอาวุโสมากที่สุดจะเป็นหัวหน้าครัว เรือน บิดา เป็นผู้นำในครอบครัวและมีอำนาจมากที่สุดในบ้าน การสืบตระกูลนับถือทางฝ่ายบิดา ลูกชายและภรรยาจะนับถือสืบบรรพบุรุษ ทางฝ่ายพ่อ ส่วนลูกสาวจะไปนับถือผีทางสามีของตนภายหลังจากแต่งงาน

เนื่องจากลูกชาย เป็นผู้สืบตระกูลและสืบบรรพบุรุษ ลาวโซ่งมักชอบมีลูกชายมากกว่า ลูกสาวถ้ามีโอกาสเลือกได้ จากการสำรวจพบว่า ลาวโซ่งบ้านสระร้อยละ 59.29 ต้องการมี ลูกชายและร้อยละ 40.71 ต้องการมีลูกสาว (ดูตารางที่ 10 ในภาคผนวก ก.) โดยลาวโซ่ง เชื่อว่า เมื่อพ่อแม่ตายไปแล้ว ลูกชายจะทำหน้าที่ เลี้ยงสืบบรรพบุรุษ การมีลูกชายมาก เท่ากับว่าคน จะได้กินอยู่อย่างสบาย เมื่อ เวลาตายไปแล้ว ส่วนลูกสาวนั้น เมื่อแต่งงานแล้วก็ถือว่าอยู่คนละผืนดิน ในกรณีที่บ้านใดไม่มีลูกชายคือมีแต่ลูกสาว เมื่อแต่งงานไปนับถือผีฝ่ายสามีก็อนุโลมให้ลูกสาว เลี้ยงสืบบรรพบุรุษไปชั่วคราวโดยปลูกบ้าน เล็ก ๆ (ดูข) ไว้ข้างบ้านให้สืบบรรพบุรุษฝ่ายภรรยาอยู่ เมื่อมีลูกชายก็ให้ลูกชายรับ เลี้ยงแทน ในกรณีที่บ้านใดมีลูกคนเดียวและเป็นลูกสาว เมื่อแต่งงาน มักนำสามี เข้ามาอยู่ในบ้านพ่อแม่ของตน ถ้าสามีมาอยู่บ้านภรรยาก็จะต้องปลูกบ้าน เล็ก ๆ (ดูข) ไว้ให้สืบบรรพบุรุษของตนอยู่ในบริเวณบ้านภรรยาด้วย เพราะบนบ้านภรรยามีบรรพบุรุษฝ่าย

ภรรยาอยู่ ต่างฝักกันจะอยู่รวมกันไม่ได้ และจะต้องทำพิธี เสี่ยงฝิบรพรพบุรุษทั้งฝ่ายตนและฝ่ายภรรยา
 ความคู่กันไปจนกว่าจะมีลูกชายมารับช่วงไป

ในด้านการแต่งงาน ลาวโซ่งบ้านสระนิยมแต่งงานกับคนในหมู่บ้านเดียวกัน
 อาจมีบ้างที่แต่งงานกับคนในหมู่บ้านใกล้เคียง และนิยมแต่งงานกับคนลาวโซ่งด้วยกัน มากกว่า
 แต่งงานกับคนต่างกลุ่ม มีคนลาวโซ่งเพียงเล็กน้อย เท่านั้นที่แต่งงานกับคนไทย คนจีน ซึ่งคนที่
 แต่งงานกับคนต่างกลุ่มนี้ มักไม่ตั้งบ้าน เรือนอยู่ในหมู่บ้านแต่จะไปอยู่ที่อื่น สำหรับการเลือกคู่ครอง
 นั้นหนุ่มสาวเลือกกันเอง โดยการแนะนำของผู้ใหญ่

การแต่งงานของลาวโซ่งดั้งเดิมนั้น จะต้องมีการ "อาสา" ซึ่งหมายถึงการ
 ที่ฝ่ายชายตกลงที่จะอยู่รับใช้ หรืออยู่ช่วยทำงานให้กับครอบครัวของพ่อตา แม่ยาย เป็นการแบ่ง
 เบาภาระและเพิ่มผลผลิตในครอบครัว โดยจะอาสาอยู่ที่นั่นฝ่ายพ่อตา เป็นผู้กำหนด เช่น
 2, 5, 7 ปี เมื่อครบกำหนดฝ่ายชายจะนำภรรยามาทำพิธี เข้าผีที่บ้านพ่อแม่ของตน และอยู่ใน
 บ้านฝ่ายชายจนกว่าจะแยกครอบครัว แต่ในปัจจุบันในบ้านสระ มีการ "อาสา" น้อย เมื่อ
 แต่งงานฝ่ายชายมักจะนำภรรยามาทำพิธี เข้าผีที่บ้านพ่อแม่ของตนเลย และอยู่ในบ้านพ่อแม่ของตน
 จนกว่าจะแยกครอบครัว

ครอบครัวลาวโซ่งบ้านสระ มีการแบ่งกลุ่ม "สิง" (ตระกูล) ต่าง ๆ คล้ายกับการ
 ใช้แซ่ของจีน กลุ่มคนในตระกูลหรือสิงเดียวกันถือว่า เกี่ยวข้องและเป็นญาติกัน ตระกูลของ
 ลาวโซ่งที่บ้านสระ มีสิงล่อ สิงตอง สิงวี สิงกา สิงกวาง และสิงเลื่อง ปัจจุบันลาวโซ่งได้
 หันมาใช้นามสกุลแบบไทย โดยตั้งนามสกุลใหม่อย่างเป็นทางการ แต่สิงเดิมของตนเองก็ยัง
 ใช้อ้างถึงความเกี่ยวข้องกันในกลุ่มของลาวโซ่งเท่านั้น โดยเฉพาะการทำพิธี เสน เรือนและ
 พิธีกรรมที่เกี่ยวกับฝิบรพรพบุรุษ

นามสกุลที่ตั้งขึ้นใหม่อย่างเป็นทางการนั้น ลาวโซ่งจะตั้งขึ้นตามความผูกพันกับ
 หมู่บ้านและบรรพบุรุษ โดยพบว่าลาวโซ่งในบ้านสระประมาณ 90 เปอร์เซ็นต์ จะตั้งนามสกุล
 ตามชื่อหมู่บ้าน โดยจะขึ้นต้นด้วยคำว่า "สระทอง" แล้วตามด้วยชื่อบรรพบุรุษฝ่ายชาย (ปู่)
 เช่น สระทองหน, สระทองแดง, สระทองบุญ เป็นต้น

ศาสนาและความเชื่อ

ลาวโซ่งบ้านสระ นับถือศาสนาพุทธ ควบคู่กันไปกับการนับถือผีและมีความเชื่อในเรื่อง "ขวัญ" ด้วย

ในด้านพุทธศาสนานั้น ในหมู่บ้านมีวัดประจำหมู่บ้าน 1 วัด คือวัดสระสี่มุม วัดนี้สร้างมาตั้งแต่ พ.ศ. 2461 วัดมีเนื้อที่ 140 ไร่ โดยมีโรงเรียน, ศูนย์พัฒนาเด็ก และการประปา ตั้งอยู่ในอาณาเขตของวัด ภายในวัดมีศาลาปฏิบัติธรรม 1 หลัง มีพระจำพรรษาประมาณ 41 รูป เจ้าอาวาสเป็นคนลาวโซ่ง ชื่อ พระครูวิบูลย์คุณวัฒน์ (ลอยฉามพล) บวชมาแล้ว 50 พรรษา มีตำแหน่งเป็น เจ้าคณะอำเภอ วัดสระสี่มุม เป็นวัดเก่าแก่ และเป็นศูนย์กลางของวัดอื่น ๆ ในหมู่บ้านใกล้เคียง เจ้าอาวาสเป็นคนที่ชาวบ้านนับถือมากและมีส่วนในการชักจูงให้ลาวโซ่งในหมู่บ้าน เข้ามาบวชในพุทธศาสนา และนับถือศาสนาพุทธ นอกจากนี้ เจ้าอาวาสนับ เป็นพระนักพัฒนารูปหนึ่ง โดย เป็นผู้ริเริ่มโครงการนำประปาขึ้นภายในหมู่บ้าน ติดต่อกับทางราชการ เกี่ยวกับโครงการนี้ ซึ่งปัจจุบันชาวบ้านแทบทุกครัวเรือนมีน้ำประปาใช้

ในด้านการนับถือผีของลาวโซ่งบ้านสระนั้น นับถือผีต่าง ๆ มากมายจำแนกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้ ดังนี้คือ

1. แถนหรือผีฟ้า เป็นสิ่งที่สิงสถิตย์อยู่ในเมืองฟ้า หรือสวรรค์ คล้าย เทวดา มีอำนาจมากในการควบคุมชีวิตมนุษย์ตลอดจนดินฟ้าอากาศ ชีวิตมนุษย์นั้น เชื่อว่าเป็นผลผลิตของแถน ฉะนั้นเมื่อลาวโซ่ง เกิดเจ็บไข้หรือเภทภัยต่าง ๆ ก็จะมีการทำพิธี เสนอขอให้อแถนช่วยเหลือ แถนสามารถคลบนันดาลให้บังเกิดความเป็นไปได้ต่าง ๆ ทั้งทางดีและทางร้ายแก่คน สัตว์ และพืชต่าง ๆ ดังนั้นลาวโซ่งจึงต้องปฏิบัติตนให้เป็นไปตามความประสงค์ของแถน เพื่อให้แถนมีความเมตตาและคลบนันดาลให้เกิดความสุข หากปฏิบัติตนไม่ถูกต้องก็จะคลบนันดาลให้เจ็บป่วย และประสบเคราะห์ร้ายต่าง ๆ จนอาจถึงตายได้

2. ผีบ้านผีเมือง ลาวโซ่ง เชื่อว่าแต่ละเมืองจะมีผีสิงสถิตย์อยู่ ทำหน้าที่เป็นผู้คุ้มครองรักษาม้านเมืองให้ร่มเย็นเป็นสุข และอุดมสมบูรณ์ อาจสิงสถิตย์อยู่ตามป่า ตาม เขา

หรือต้นไม้ บางแห่งก็สร้างศาลให้อยู่ ส่วนผีบ้านหรือผีประจำหมู่บ้านนั้นสร้างศาลให้อยู่เรียกว่า "ศาลเจ้าปู่" ในบริเวณที่มีศาลถือว่าเป็นเขตหวงห้ามใช้เฉพาะประกอบพิธี เสน (เช่นไหว้) เท่านั้น ศาลผีประจำหมู่บ้านของบ้านสระเรียกว่า ศาลเจ้าพ่อทองคำ มีการเช่นไหว้เป็นประจำทุกปี ลาวโซ่งบ้านสระนับถือศาลเจ้าพ่อทองคำในลักษณะที่เป็นทั้งผีบ้านผีเมืองควบคู่กันไป

3. ผีป่า ผีเขา และผีอื่น ๆ ลาวโซ่ง เชื่อกันว่าในป่าไม้ ภูเขา แม่น้ำ ลำธาร และสิ่งธรรมชาติต่าง ๆ มักมีผีสิงสถิตย์อยู่หากคนเราทำการละเมิดแล้วอาจจะได้รับภัยจากผีที่สิงอยู่ในสิ่งเหล่านั้น ดังนั้นลาวโซ่งจึงระมัดระวังคนในการตัดไม้ เดินป่า และใช้แม่น้ำ ลำธารต่าง ๆ เพื่อจะได้ไม่ให้เกิดความเสียหายและกระทบกระเทือนถึงผีต่าง ๆ

4. ผีบรรพบุรุษ ลาวโซ่ง เรียกผีบรรพบุรุษว่าผีเรือน หมายถึง ผีพ่อแม่ ปู่ ย่า ทวด ทั้งหลายที่ตายไปแล้ว กล่าวคือ เมื่อมีคนตาย บุตรหลานและภรรยาจะเชิญผีของบรรพบุรุษมาอาศัยอยู่ในบ้าน โดยจัดให้อยู่ในห้องผีที่ลาวโซ่งเรียกว่า กะล่อทอง หรือ กว๊าน บุตรหลานและภรรยาจะจัดหาอาหารมา เช่นไหว้ เป็นประจำ ในโอกาสสำคัญก็จะถูกเชิญมาร่วมพิธีกรรมต่าง ๆ หรือบอกกล่าวเกี่ยวกับความเปลี่ยนแปลงและเหตุการณ์ที่สำคัญของครอบครัว เสมือนว่าผีเหล่านั้นยังมีชีวิตอยู่ร่วมกับผู้สืบสายสกุลอยู่ในปัจจุบันด้วย

ส่วนความเชื่อในเรื่องขวัญ เชื่อว่าแดน เป็นผู้สร้างมนุษย์ให้มา เกิดและมีขวัญประจำตัว รวมทั้งหมด 32 ขวัญ ถ้าตกใจหรือเจ็บป่วย ขวัญจะไม่อยู่กับตัวต้องทำพิธีเรียกขวัญที่ เรียกว่า "สู้ขวัญ" เพื่อให้กลับมารอยู่ในร่างกายเดิม และเมื่อคนตายแล้วขวัญในร่างกายจะออกจากร่างแยกย้ายไปอยู่ตามสถานที่ต่าง ๆ เป็นกลุ่มเช่น ขวัญคั้น ที่อยู่ตามร่างกายคนจะกลับไปอยู่เมืองฟ้า ขวัญหัวที่อยู่ในบริเวณศีรษะจะไปอยู่กับลูกหลาน ที่กะล่อทองหรือกว๊าน อันเป็นสถานที่จัดไว้เพื่อ ขวัญของพ่อแม่มาอยู่ในบ้านของลูกชาย แต่ถ้าผู้ใดไม่มีลูกชายก็จะต้องไปอยู่ศาลเล็ก ๆ (ตूप) ที่ลูกสาวปลูกให้อยู่ใกล้ ๆ กับบริเวณบ้านลูกเขย แต่จะเข้าไปอยู่ในบ้านลูกเขยไม่ได้ ขวัญปลาย หรือเงา จะไปอยู่ป่าแขว (ป่าช้า) หรืออาจจะกระจัดกระจายไปอยู่ตามสถานที่ต่าง ๆ ในจักรวาล

ขวัญที่ออกจากร่างกายคนนั้นจะถูกนำส่งไปสถานที่ต่าง ๆ โดยหมอลีหรือผู้นำส่ง เช่นในกรณีคนตาย เขยยก (หมอลีซึ่งทำพิธีเกี่ยวกับคนตายในสังคมลาวไซ่ง) จะเป็นผู้ส่งขวัญผู้ตายกลับไปอยู่เมืองฟ้าใต้ถูกต้องเหมาะสมตามสถานภาพของตน คือพวกเจ้า (ผู้ท้าว) จะถูกส่งกลับไปอยู่ เรือนพาน อันเป็นสถานที่ในจักรวาลที่สุขสบาย และอยู่ในระดับสูงกว่า คำตอย ซึ่งเป็นที่อยู่ของขวัญของคนธรรมดา (ผู้น้อย)

เขยยก ซึ่งเป็นผู้นำทางส่งขวัญผู้ตายไปตามสถานที่ต่าง ๆ เหล่านี้ได้ โดยยึดถือหนังสือโบราณที่ยังคงรักษากันไว้อยู่จนทุกวันนี้ เป็นหลักและแนวทางในการส่งขวัญให้กลับไปยังถิ่นเดิมของบรรพบุรุษ และไปเมืองฟ้าในที่สุด

อย่างไรก็ตาม จากการสัมภาษณ์คนเฒ่าคนแก่ในหมู่บ้านพบว่า เดิมลาวไซ่งในหมู่บ้านยังคงยึดถือความเชื่อเดิมในลักษณะแบบ Animism คือเชื่อว่าสิ่งต่าง ๆ ในโลกอยู่ภายใต้อำนาจของผีและสิ่งเหนือธรรมชาติ ชีวิตของคนจึงมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดและเกี่ยวข้องกับผีต่าง ๆ แบบแผนชีวิตและพิธีกรรมก็เกี่ยวข้องกับผีทั้งสิ้น ลาวไซ่งยังไม่รู้จักความเชื่อถือทางศาสนา ตอนแรกไม่กล้าเข้าร่วมพิธีกรรมทางพุทธศาสนาพร้อมกับคนไทยอื่น ๆ ในภาคกลาง เพราะกลัวว่าจะผิดผีเต็มซึ่งอาจจะทำให้เกิดภัยพิบัติ และเจ็บไข้ได้ป่วยต่าง ๆ จึงยังคงยึดถือความเชื่อถือเดิมและประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับผีอยู่เป็นเวลานาน ต่อมาได้พบเห็นการปฏิบัติพิธีกรรมตามแนวพุทธศาสนา เช่น การบวชเรียน การทำบุญในโอกาสต่าง ๆ ก็เกิดความสนใจ จึงค่อย ๆ เรียนรู้และเข้าใจหลักปฏิบัติในทางพุทธศาสนา จึงเกิดความเลื่อมใสและค่อย ๆ รับเอาความเชื่อถือและแนวปฏิบัติพิธีกรรมทางพุทธศาสนาแบบคนไทยภาคกลางมาเพิ่มเติมเข้าไปในระบบความเชื่อถือเดิมของคน ปัจจุบันผู้ชายลาวไซ่งในบ้านสระมึกการบวชเรียนตามแนวพุทธศาสนา เมื่อมีอายุครบกำหนดบวชเรียนได้กันแทบทุกคน วัดที่บวชก็คือวัดสระมึกประจำหมู่บ้านนั่นเอง นอกจากนี้ก็มีการทำบุญกันอย่างเป็นทางการมากขึ้น เช่น การทำบุญในเทศกาลต่าง ๆ ตลอดจนการบำเพ็ญศีลภาวนาธรรมในวันพระของคนเฒ่าคนแก่ในหมู่บ้าน แม้ว่าจะนับถือพุทธศาสนา แต่ความเชื่อในเรื่องผีต่าง ๆ ก็ยังมีได้ทอดทิ้ง ยังคงปฏิบัติกร เช่นไหว้บรรพบุรุษ และผีต่าง ๆ ตามความเชื่อเดิมอยู่จนทุกวันนี้ ภายในหมู่บ้านยังมีการทำพิธีกรรมที่เกี่ยวกับความเชื่อเรื่องผีอยู่ทุกครัวเรือน ยังมีหมอลีรักษาการเจ็บป่วยด้วยเวทย์มนต์คาถา เพราะเชื่อว่าการเจ็บป่วยเกิดจากการกระทำของผี ฉะนั้นจะเห็นได้ว่า ลาวไซ่งบ้านสระ

ได้นำเอาความ เชื่อถือตามแนวพุทธศาสนาไปเพิ่มความ เชื่อถือผีตามแบบเดิม เท่านั้น แต่มิได้นำไปทดแทนของเดิม ดังนั้นความ เชื่อของลาวโซ่งบ้านสระจึงผสมผสานกันระหว่างความ เชื่อผีขวัญ และวิญญาณต่าง ๆ กับความ เชื่อในหลักพุทธศาสนาและปฏิบัติตนตามความ เชื่อถือทั้งสองแบบนี้ โดยหลีกเลี่ยงไม่ให้ขัดแย้งกัน และเลือกปฏิบัติตามความ เหมาะสมของสภาพความเป็นอยู่ทางเศรษฐกิจและโอกาสต่าง ๆ ในวัฏจักรชีวิตของตน

วัฒนธรรมความเป็นอยู่

อาหารการกิน

ลาวโซ่งบ้านสระบริโภคทั้งข้าวเจ้าและข้าวเหนียว คนเฒ่าคนแก่ในหมู่บ้านเล่าว่าแต่ดั้งเดิมนั้นลาวโซ่งกินข้าวเหนียวเป็นหลัก แต่ในปัจจุบันในชีวิตประจำวันของลาวโซ่งบ้านสระกินข้าวเจ้าเป็นหลักชุกครว้เรื่อย เช่นเดียวกับคนไทยภาคกลาง ส่วนข้าวเหนียวนั้นใช้ในการเช่นผีและเลี้ยงแขกในงานพิธีกรรมต่าง ๆ ความประเพณี เช่นพิธีเสนเรือน พิธีแต่งงาน และพิธีศพ ข้าวเหนียวนั้นมีใส่ภาชนะที่เรียกว่า กะแอบ ซึ่งทำด้วยไม้ซุงเป็นภาชนะมีฝาเปิดมีหูหิ้ว ส่วนกับข้าวที่เป็นลักษณะเฉพาะของกลุ่มชน ได้แก่ แจ่ว คือน้ำพริกปลาร้า แกงหน่อไม้เปรี้ยว คือแกงส้มหน่อไม้คองกับไก่หรือปลา แกงผำ ผำมีลักษณะคล้ายแทนมีสีเขียวนำมาแกงแบบแกงคั่วไม่ต้องใส่กะทิ จ๊วย คือ ยาผักชนิดต่าง ๆ เช่น ผักเปราะ ผักมั่ง เลือดคั่ว คือหมูสับหั่นด้วยเลือดหมูสดเป็นก้อน ๆ ปรุงด้วยเครื่อง แกงคั่ว คือ แกงเผ็ดใส่ลูกออกตัวเล็ก ๆ แกงหยวก คือ แกงเผ็ดคั้นกล้วยอ่อน ๆ เป็นอาหารที่ใช้ในงานศพเท่านั้น ลูกเขียดเค็ล้าเกลือตากแห้ง ทอดในน้ำมันให้กรอบ นอกจากนั้นก็ยังมีอาหารที่รับประทานกันโดยทั่วไป เช่น แกงเผ็ดหมู ผักพริกขิงและอื่น ๆ

อาหารของลาวโซ่งบ้านสระ มักหาได้จากไร่ นา คลองและหนองน้ำต่าง ๆ มีเพียงเล็กน้อยที่หาซื้อจากตลาดในหมู่บ้าน นอกจากนี้ลาวโซ่งมักปลูกพืชผักและทำอาหารไว้กินเอง เช่น ทำกะปิ น้ำปลา ปลาร้า ไข่ไก่ไว้กินตลอดปีอีกด้วย

ภาษา

ลาวโซ่งมีภาษาเขียนและพูดเป็นของตนเอง เรียกว่า "ภาษาลาวโซ่ง" ซึ่งก็คือภาษาไทยคำนั้นเอง สำเนียงภาษาพูดผิดเพี้ยนจากลาวเวียงจันทน์ ลาวทางภาคอีสาน ไม่มากนัก ตัวหนังสือคล้ายของลาว ส่วนระเบียบของภาษาหรือไวยากรณ์ เป็นแบบเดียวกับภาษาไทย (พ. ลินดูเสก 2511: 43) ภาษาไทดำ หรือภาษาลาวโซ่งจัดอยู่ในตระกูลภาษาไท (Tai Family) สาขาตะวันตกเฉียงใต้ (Southwestern Branch) (สุมิตร ปิติพัฒน์ และคณะ 2521: 20)

ลาวโซ่งบ้านสระ จะใช้ภาษาของตนเองพูดจาติดต่อกันในระหว่างพวกลาวโซ่งด้วยกันภายในหมู่บ้าน แต่จะใช้ภาษาไทยกลางพูดจาติดต่อกับคนภายนอกกลุ่ม คนรุ่นเก่าที่มีอายุสูง จะพูดภาษาไทยกลางได้ไม่สันทัดนัก แต่เด็กรุ่นใหม่ต้อง เข้าโรงเรียนและใช้ภาษาไทยกลาง เป็นสื่อในการติดต่อกันเป็นประจำ จึงใช้ภาษาไทยกลางได้อย่างคล่องแคล่วเหมือนเด็กไทยอื่น ๆ โดยทั่วไป

การแต่งกาย

เครื่องแต่งกายของลาวโซ่งทั้งชายและหญิง นิยมแต่งชุดสีดำหรือสีคราม เข้ม เป็นประจำจนได้ชื่อเรียกกันว่า "ลาวซ่งดำ" หรือ "ไทซ่งดำ" เครื่องแต่งกายของลาวโซ่งแบ่งเป็นชุดที่ใช้ในชีวิตประจำวัน และชุดที่ใช้ในโอกาสพิเศษ

ชุดที่ใช้ในชีวิตประจำวันนั้น ผู้ชายนุ่งกางเกงขาสั้นสีดำหรือสีคราม เข้ม เรียกว่า "ช่วงขาเต็น" สวมเสื้อแขนกระบอก แขนยาวสีดำรัดข้อมือ ผ้าหน้าตลอดติดกระดุมเงินประมาณ 10-15 เม็ด (หรือมากกว่านั้น) เรียกว่า "เสื้อไท" ผู้หญิงนุ่งผ้าซิ่นสีดำ หรือสีคราม เข้ม มีลายขาวเป็นทางลงสลัปลำคล้ายลายบนผลแดงไม้ มีเชิงผ้าเป็นขอบขวางกว้างประมาณ 2-3 นิ้ว (ถ้าเป็นม้ายหรือสามีจะตายจะเอาเชิงออก) สวมเสื้อแขนกระบอกแขนยาวสีดำรัดข้อมือผ้าหน้าตลอดติดกระดุมเงินประมาณ 9-10 เม็ด (หรือมากกว่านั้น) เรียกว่า "เสื้อก้อม" วิธีนุ่งซิ่นของหญิงลาวโซ่งต่างไปจากที่คนไทยนุ่ง คือ ลาวโซ่งจะไม่ขมวดชายพกไว้ด้านข้างของเอว แต่จับผ้ามาทับกันตรงกลางให้จับแยกจากกัน แล้วขมวดไว้ตรงหน้าท้องหรือใช้เข็มขัดคาด แล้วดึงซิ่นข้างหน้าให้สูงกว่าด้านหลังมาก เพื่อความสะดวกในการเดินและในการทำงาน ผู้หญิงลาวโซ่งที่แต่งงาน

แล้วยังนิยมคาดอกด้วยผ้าคาดอก เรียกว่า "ผ้าเปี้ยว" อีกด้วย ผ้าเปี้ยวนี้ทำด้วยผ้าฝ้ายสีดำหรือสีครามแก่ เช่นเดียวกับที่ใช้ทำเสื้อก้อม มีความกว้างประมาณ 6 นิ้ว ยาวประมาณ 1 เมตร ที่ริมด้านหนึ่งปักลวดลายแบบช่าง ผ้าเปี้ยว เป็นผ้าสารพัดประโยชน์ เช่นเดียวกับผ้าขาวม้า คือใช้คาดอกเวลาอากาศร้อน ใช้คลุมศีรษะกันแดดกันฝน หรือใช้คลุมไหล่ หรือห่มเฉียงไหล่ทับเสื้อก้อมเวลาไปวัด หรือเวลามีงานพิธีต่าง ๆ

ชุดที่ใช้ในโอกาสพิเศษ ผู้ชายนุ่งกางเกงขายาวสีดำ เรียกว่า "ช่วงขาวี" สวมเสื้อที่ใช้ในโอกาสพิเศษเรียกว่า "เสื้อฮี" ทำด้วยผ้าฝ้ายย้อมคราม ตัวเสื้อเข้ารูปเล็กน้อย หน้าคอตลอด ความยาวคลุมตะโพก ทางด้านข้างของตัวเสื้อจะผ่าข้างขึ้นมาถึงเอว คอเสื้อเป็นคอกลมติดคอ กั้นรอบคอด้วยผ้าไหมสีแดงแล้ว เดินเส้นทับด้วยไหมสีแสด สีเขียวและสีขาว ตรงคอเสื้อมีกระดุมติดคล้องไว้ 1 เม็ด แขนเสื้อเป็นแขนกระบอกแขนยาวปักตกแต่งริ้วและด้านข้างของตัวเสื้อด้วยเศษไหมสีต่าง ๆ พร้อมทั้งติดกระดุมขึ้นเล็ก ๆ ตามลวดลายอย่างสวยงาม สำหรับผู้หญิงก็ต้องใส่เสื้อฮีเช่นกัน แต่เสื้อฮีของผู้หญิงตัวใหญ่กว่าของผู้ชายมาก ด้านหน้าทำเป็นคอแหลมลึก ใช้สวมหัว ปักตกแต่งด้านหน้าด้วยเศษผ้าไหมสีต่าง ๆ แขนเสื้อเป็นแขนกระบอก แขนสามส่วน นิยมปักตกแต่งปลายแขนด้วยไหมสีแดง สีแสด สีเขียว และสีขาว เวลาใส่เสื้อฮีนั้นมักสวมทับเสื้อผ้าที่ใช้อยู่โดยปกติอีกทีหนึ่ง ถ้าอากาศร้อนก็ไม่จำเป็นต้องสวมไว้ตลอดเวลา อาจใช้หาคำหรือเคียนเอว หรือผูกทับไปกับผ้าเปี้ยวก็ได้ เพียงเพื่อให้เป็นเครื่องหมายว่าได้สวมเสื้อฮีไว้แล้ว

ด้านทรงผม ผู้หญิงลาวโซ่งนิยมไว้ผมยาวเกล้ามวย ถ้าเป็นวัยสาวจะเกล้ามวยสูง ถ้าแต่งงานแล้วจะเกล้ามวยต่ำ การเกล้ามวยจะใช้ปืนเสียงไม่ให้ผมหลุดร่วงลงมา ปืนปักทำด้วยเงินหรือนาค ส่วนเครื่องประดับนั้นนิยมเครื่องประดับที่ทำด้วยเงิน ทอง นาค มากกว่าเพชรพลอย เครื่องประดับที่มักใช้กันทุกคนคือ ต่างหู และกำไลมือ ส่วนทรงผมของผู้ชายลาวโซ่งนั้น นิยมตัดผมสั้น เกรียนติดหนังศีรษะ และนิยมสักตามตัว แขน และขาเพื่อความสวยงาม

การแต่งกายตามที่กล่าวมาแล้วของลาวโซ่งบ้านสระ มักจะพบในผู้สูงอายุหรือผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 40 ปี ขึ้นไป เป็นส่วนใหญ่ ส่วนในเด็กวัยรุ่นหรือวัยรุ่นสาวที่ได้เรียนหนังสือ จะแต่งกายไว้ทรงผมแบบคนไทยภาคกลางทั่วไป แต่เวลาพิธีกรรมต่าง ๆ ในครอบครัวหรือไปงานพิธีกรรมบ้านใคร จะแต่งกายตามแบบประเพณี ห่อหมักมักจะเย็บผ้าขึ้น เสื้อก้อม เสื้อไท

และ เลื่อฮี ไว้ให้ลูก ๆ ทุกคน ถ้าไม่ตัด เย็บ เองก็จะต้องซื้อจากคนในหมู่บ้านในราคาค่อนข้างแพง เช่น เลื่อฮีตัวละประมาณ 400-500 บาท

ศิลปหัตถกรรมประเภท เครื่องใช้สอย

เครื่องใช้ไม้สอยของลาวโซ่งแบบดั้งเดิมที่พบเห็นในหมู่บ้านบ้านสระที่ยังคงใช้ใน ชีวิตประจำวันและในพิธีกรรมต่าง ๆ ได้แก่

1. กะเหล็บ เป็นเครื่องสานรูปร่างคล้ายตะกร้าแต่ทรงเรียวกว่า ก้นสอบ ปากเป็นกระพุ้ง เล็กน้อย ทำด้วยไม้ไผ่และหวาย สานเป็นลวดลายขัดไปมาอย่างละเอียด จัดได้ว่า เป็นภาชนะหรือ เครื่องใช้ เอนกประสงค์ เช่น ใช้ใส่ของ เครื่องขันหมาก ซึ่งจะขาด เสียมิได้ในพิธีหมั้นและแต่งงาน เพราะว่าทางฝ่ายหญิงจะ เรียกร้อง เอา เครื่องขันหมากโดย ใช้ จำนวนของกะ เหล็บ เป็น เครื่องต่อรอง ในชีวิตประจำวันกะ เหล็บนี้ใช้ใส่ของใช้ เวลาเดินทาง ไปไหนมาไหน คนแก่ใช้ใส่หมากพลู กะ เหล็บนี้มีหลายขนาดตามแต่จะ ทำขึ้นมาใช้สอย
2. กะแอบ เป็นภาชนะใส่ข้าว เหนียวที่หุงสุกแล้ว เช่นเดียวกับกระด้งข้าวของ ภาคเหนือหรือภาคอีสาน ทำด้วยไม้ไผ่จักคอกแล้วนำมาสาน เป็นลวดลายอย่างละเอียด มีหูหิ้ว และมีฝาปิดด้วย กะแอบสามารถทำให้ข้าว เหนียวอุ่นอยู่ เป็นเวลานาน สมัยก่อนลาวโซ่งทำกะแอบด้วย ไม้เนื้อหนาอย่างดี เอามาหุงจนเป็นรูปภาชนะมีฝาปิด มีหูหิ้ว
3. ขมุก เป็นภาชนะที่ใช้เก็บของ มีลักษณะคล้ายทึบ มีฝาปิด เป็นเครื่องจักสาน ที่ทั้งสวยงามและมีความคงทนถาวร ลาวโซ่งใช้ใส่เสื้อผ้าที่ใช้ในโอกาสสำคัญ เช่น เลื่อฮี และ ผ้าไหม รวมทั้งของมีค่าอื่น ๆ
4. ปานเสน เป็นภาชนะที่ใช้ใส่เครื่อง เช่นคอนทำพิธี เช่นผีเรือน และพิธีกรรม อื่น ๆ มีลักษณะคล้ายตะลุ่มสองชั้น ทำด้วยหวายขัดไปขัดมาอย่างหยาบคล้าย เข่งปลาหู มีขาตั้ง สูงประมาณ 1-2 นิ้ว ปานเสนมีขนาดต่าง ๆ กัน แต่ส่วนมากนิยมใช้ขนาดใหญ่เพื่อจะ ได้ จู เครื่อง เช่นทั้งคาวและหวานได้ครบถ้วน เวลาจัดปานเสนนี้ต้องเอาอาหารคาวไว้ข้างล่าง อาหารหวานไว้ข้างบน ปานเสนจะใช้ในพิธีเสนต่าง ๆ เท่านั้น ห้ามนำมาใช้ใน ชีวิตประจำวัน

ปาน เสนออีกชนิดหนึ่งเรียกว่า ปาน เฝื่อน มีลักษณะใหญ่กว่าปาน เสนมมาก ใช้ใส่อาหารทำพิธี เช่นผี เรือน หรือที่เรียกว่า เสน เรือน ปาน เฝื่อนจะทำด้วยหวายหรือไม้ไผ่จักตอก เอามาสานขัดเป็นลวดลายคล้ายกับลายของ เฝ่ง แต่มีลวดลายต่างกับปาน เสน

5. ข้าวไก่โต คือตะกร้าหวายขนาดใหญ่ มีลักษณะคล้าย เข่ง มีหูสองหู สานด้วยหวายหรือไม้ไผ่อย่างหยาบ ๆ ใช้ใส่ไก่ (ไก่เป็น) และคั่นกล้วย รวมทั้งเครื่องเช่นอื่น ๆ ในพิธี เสน เป่าปี่หรือ เสน เสดาะเคราะห์ที่ต่ออายุผู้ป่วย

6. ตาเหลว (หรือ เถลว) คือ เครื่องสานที่ใช้ปัก 4 มุมบ้าน เพื่อกันไม่ให้ผีอื่นเข้ามาในบ้านขณะที่ทำพิธี เช่น สรวง ผิมรรพบุรุษ ทำด้วยไม้ไผ่สานหยาบ ๆ เป็นรูปห้าเหลี่ยมหรือหกเหลี่ยมและมีที่ปักกับพื้น

7. ไม้หู เป็นตะเกียบใช้ในพิธี เสนต่าง ๆ โดยเฉพาะในพิธี เสน เรือนจะขาดเสียมิได้ ทำจากไม้รวก เหลว และ เกลาให้มีรูปร่างคล้ายตะเกียบของจีน ทมอ เสน ใช้คียบอาหารคอง เช่น ผี เรือน จะไม่นำตะเกียบนี้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน

8. ไม้มอ เป็นไม้เสียงทาย มีทั้งหมด 20 อัน ใส่ไว้ในกระบอกล เป็นไม้ชิ้นเล็ก ๆ ยาวประมาณ 8 นิ้ว ไม้พวกนี้ใช้ทำพิธีเสียงทายในพิธีกรรมที่ต้องใช้แม่มด (หมอผีผู้หญิง) เพราะไม้มอ เป็นคู่มือของแม่มด พวกหมอมดไม่ใช้แต่จะใช้ปีแทน แม่มดจะเสียงทายโดยการนำเอาไม้ทั้ง 20 อันนี้ใส่กระบอกลไม้ไผ่แล้ว เขย่า ค่อยจากนั้นก็อธิษฐานหยิบออกมาให้ตรงตามข้ออธิษฐาน ถ้าไม่ตรงก็ต้องจับไม้ใหม่

9. วีหรือหัตถ์ (ลาวโซ่ง เรียกหัตถ์ว่า "วี") แม่มดทุกคนจะต้องมีวีเป็นเครื่องใช้ อย่างหนึ่งในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ

10. โค คือ เครื่องจักสานขนาดเล็ก ใช้เป็นสัญลักษณ์แทนตัวชาย ห่อแม่ จะทำให้เด็กลาวโซ่งทุกคนตั้งแต่แรกเกิด โดยเอาไม้ไผ่จักตอกเป็น เส้น เล็ก ๆ และนำมาสานเป็นกระพ้อมเล็ก ๆ คล้ายตะกร้าใบเล็ก ๆ ขนาดประมาณ 3-4 นิ้ว ในตะกร้านี้จะใส่ถุงเงิน ถุงทอง เล็ก ๆ ไว้ด้วย รวมทั้งหัตถ์ใบลานอันเล็ก ๆ และหน้าไม้ แล้วเก็บไว้ที่ห้องผีเรือน ถ้าตายก็เอาไปเผาพร้อมกับคนตายด้วย

11. หอยยา คือสัญลักษณ์ แทนตัวเด็กหญิง พ่อแม่จะทำให้เด็กหญิงที่เกิดใหม่ ๆ โดยทำจากใบคาสพันสอดสลัไปมาคล้ายวงโซ่ต่อกันเป็นชั้น ๆ เหมือนรูปกรวย แขนงไว้ ในท้องผีเรือน และจะเอาไปเผาพร้อมกับเจ้าของ เมื่อตายแล้ว พวกแม่คนที่ทำพิธีต่าง ๆ นั้น เชื่อว่าผีของคนสิงอยู่ในหอยยานี้ ดังนั้นพวกแม่คนจะ เอาหอยยาของคนวางไว้บนหิ้งครูแทนที่จะเก็บไว้ในท้องผีเรือน

12. บีบ คือสมุดใบลานของลาวไซ่ง (ปัจจุบันใช้สมุดกระดาษธรรมดา) ใช้จดพิธีกรรมตลอดจนคาถาอาคมต่าง ๆ และรายชื่อของผู้ตายในผีเรือนเดียวกัน เพื่อไว้เชิญมากินเครื่อง เช่นคอนทำพิธี เสนเรือน "บีบ" นี้จะเขียนเป็นภาษาลาวไซ่ง

ลักษณะทางการเมืองการปกครอง

ในทางการปกครองหมู่บ้านบ้านสระถูกแบ่งออกเป็น 2 หมู่ มีผู้ใหญ่บ้าน 2 คน คือนายแก้ว สระทองเวียน (หมู่ที่ 1) และนายตั้ง สระทองบุญ (หมู่ที่ 2) มีผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ละ 2 คน แต่ละหมู่มีกรรมการหมู่บ้านที่มาจาก การเลือกตั้งจากที่ประชุมชาวบ้าน โดยหมู่ที่ 1 มีกรรมการหมู่บ้าน 13 คน และหมู่ที่ 2 มีกรรมการหมู่บ้าน 14 คน ทั้งนี้รวมผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านด้วย คณะกรรมการหมู่บ้าน ที่กล่าวมานั้นส่วนใหญ่เป็นคนลาวไซ่งทั้งสิ้น

กรรมการหมู่บ้านของบ้านสระ ได้แบ่งหน้าที่ย่อย เป็นกรรมการฝ่ายต่าง ๆ เช่น ฝ่ายการศึกษา ฝ่ายวัฒนธรรม ฝ่ายป้องกัน และฝ่ายพัฒนา แต่ในทางปฏิบัติแล้วกรรมการเหล่านี้ ไม่ได้แยกเป็นฝ่ายอย่างแท้จริง มีงานอะไรในหมู่บ้าน กรรมการเหล่านี้ก็จะร่วมกันทำในทุก ๆ เรื่องไม่ว่าจะเป็นงานพัฒนาหมู่บ้านหรืองานบุญ กรรมการเหล่านี้ก็จะ เป็นตัวตั้งตัวตี ช่วยเหลือ กันด้วยดี

ในหมู่บ้านบ้านสระ นอกจากมีกรรมการหมู่บ้านซึ่งทางการแต่งตั้งแล้ว ยังมีคณะกรรมการศาลหมู่บ้านอีกชุดหนึ่ง ซึ่งชาวบ้านแต่งตั้ง เองอย่างไม่เป็นทางการ มีทั้งหมด 8 คน โดยมีผู้ใหญ่บ้านทั้ง 2 คน เป็นหัวหน้า กรรมการศาลนี้ชาวบ้านเป็นผู้เลือก ซึ่งมักจะเป็นบุคคลที่มีอายุตั้งแต่ 50 ปีขึ้นไปทั้งสิ้น และเป็นคนที่ชาวบ้านนับถือศรัทธา บุคคลเหล่านี้จะรู้ ประเพณี พิธีกรรมของกลุ่มลาวไซ่งเป็นอย่างดี และสามารถอ่าน เขียนหนังสือภาษาลาวไซ่ง

ได้ด้วย คณะกรรมการศาลจะมีบทบาทสำคัญในหมู่บ้าน และเมื่อกรรมการชุดนี้จัดงานเลี้ยง ศาลประจำหมู่บ้าน หรือจัดงานอื่นใดก็จะได้รับความร่วมมือช่วยเหลือจากชาวบ้าน เค็มที่ ชาวบ้านจะนับถือ เชื่อฟัง กรรมการศาลมากกว่ากรรมการหมู่บ้านที่ทางการแต่งตั้งด้วย

อย่างไรก็ตามลาวโซ่งบ้านสระ เป็นคนที่มีนิสัยรักพวกพ้องขยันขันแข็ง และให้การเคารพนับถือผู้นำท้องถิ่นเป็นอย่างดี ชาวบ้านมีความสนิทสนมกับผู้ใหญ่บ้านทั้งสองมาก เพราะเห็นว่า เป็นคนลาวโซ่งด้วยกัน และเป็นคนในหมู่บ้านเดียวกัน ตลอดจนบางครั้ง เกี่ยวข้องกัน เป็น เครื่องญาติ ชาวบ้านมักจะมาปรึกษาหารือ ขอความช่วยเหลือจากผู้ใหญ่บ้าน มากกว่าจะไปปรึกษากับ เจ้าหน้าที่ที่ทางราชการ และผู้ใหญ่บ้านก็สามารถตอบสนองชาวบ้านได้ดี เพราะผู้ใหญ่บ้านทั้ง 2 คน สามารถติดต่อกับทางราชการได้ มีความรู้ เรื่องประเพณี สามารถ อ่าน เขียนภาษาลาวโซ่งได้ และมีฐานะทาง เศรษฐกิจค่อนข้างดี ส่วนกำนันนั้นอยู่หมู่บ้านอื่น และเป็นคนมี เชื้อสายจีน ชาวบ้านสระไม่ค่อยได้พบปะปรึกษาหารือมากนัก ชาวสารค่าง ๆ ประชาชนมักจะรู้จากผู้ใหญ่บ้าน เป็นส่วนใหญ่ ส่วนเจ้าหน้าที่ราชการระดับอำเภอ นั้น ชาวบ้านสระ จะ เข้ามาติดต่อกัน เกี่ยวพันด้วย เฉพาะ เมื่อมีความจำเป็น เท่านั้น เช่น ทำบัตรประชาชน เสียภาษีที่ดิน ฯลฯ โดยลาวโซ่งคนหนึ่งเล่าว่าชาวบ้าน เวลาพูดคุยกับ เจ้าหน้าที่อำเภอ จะต้องระมัดระวัง กลัวจะพูดไม่ถูก กลัวพูดภาษาไทยไม่ชัด และต้องคอยนาน ทำให้ เสียเวลาทำมาหากิน และถ้า ไม่มีความจำเป็น ก็จะไม่มาที่อำเภอ ชาวบ้านบางคน เวลามาติดต่อราชการจะชวนผู้ใหญ่บ้านมา เป็น เพื่อนด้วยและให้ผู้ใหญ่บ้านช่วยพูด เรื่องธุระของคนให้

ส่วนในด้านความสนใจทางการเมืองนั้น จากการสอบถามเจ้าหน้าที่ราชการกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และชาวบ้านบางคนพบว่า ประชาชนมีความสนใจและตื่นตัวในทางการเมืองระดับตำบล ไม่มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทางการเมือง คิดหรือคุยกันแต่ เรื่องการทำมาหากิน คำนิยมทางการเมือง มีแนวโน้มยึดถือตัวบุคคล เป็นหลักมากกว่า พิจารณาแนวนโยบายของบุคคลหรือคณะบุคคล การเลือกตั้งผู้นำ หรือผู้แทนจึงยึดถือตัวบุคคล เป็นหลัก สำหรับการ เลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และสมาชิกสภาจังหวัด ครั้งที่ผ่านมามีผู้ไปใช้สิทธิใช้น้อย จากการสอบถาม ชาวบ้าน บอกว่า การ เลือกนั้นก็เลือกตาม ๆ กันไป หรือ เลือกตามที่ผู้ใหญ่บ้าน หรือกำนันบอกให้ เลือก ส่วนการ เลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านนั้น ชาวบ้านจะ เลือกโดยพิจารณาตัวบุคคลว่าบุคคลนั้น เกี่ยวข้อง เป็น เครื่องญาติกับตนหรือไม่ เป็นอันดับแรก และรองลงมา ก็ดูความสามารถ ความรู้ทางประเพณี

พิธีกรรม ฐานะทาง เศรษฐกิจ ตลอดจนความเชื่อถือศรัทธา และต้องมีความพร้อมที่จะช่วยเหลือ เวลาที่ชาวบ้านเดือดร้อน

ที่กล่าวมาทั้งหมดนั้น เป็นการแสดงให้เห็นถึงสภาพทั่วไปของหมู่บ้านบ้านสระและ ลักษณะองค์ประกอบทาง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมโดยทั่ว ๆ ไป ส่วนรายละเอียดเกี่ยวกับ พิธีกรรม และโครงสร้างทางสังคมของลาวโซ่งนั้น จะกล่าวในบทต่อไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย